

Umístování dětí v rámci náhradní rodinné péče

Kateřina Obadalová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Obadalová**
Osobní číslo: **H13184**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Umisťování dětí v rámci náhradní rodinné péče**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, funkce rodiny a náhradní rodinné péče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou volných rozhovorů, analýzou dokumentace a pozorování.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ARCHER, Caroline. Dítě v náhradní rodině. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

BUBLEOVÁ, Věduna. Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 9788087455173.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999. ISBN 8071783048.

MATĚJČEK, Zdeněk. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786373.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Machů, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **6. ledna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2016**

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2016

.....
Okadašova

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce pojednává o umístování dětí v rámci náhradní rodinné péče. Konkrétně je práce zaměřena na proces přechodu dětí z biologické rodiny do jiného výchovného prostředí a to z pohledu prozkoumání citlivosti případu. Práce je rozdělena na dvě části. V první, teoretické části, jsou vysvětleny základní pojmy z oblasti náhradní rodinné péče. Druhá, praktická část, obsahuje samotný výzkum, který je tvořen kazuistikou dětí umístěných do náhradní rodinné péče. Na závěr je popsán výsledek práce a závěr výzkumu.

Klíčová slova:

Dítě, rodina, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstoun, osvojení, proces přechodu

ABSTRACT

The thesis deals with a placement of children to foster care. It is focused on the process of transfer of children from the biology family to foster care. The main topic is the sensitivity of each case. There are two parts in the thesis. There are theoretical facts about foster care described in the first part. The second practical part contains the search. The search method is the case study of children placed to foster care. The result of the search is described at the end of the thesis.

Keywords:

Child, family, foster care, foster parents, adoption, process of transfer.

Tímto bych chtěla poděkovat paní Mgr. Evě Machů, PhD., za cenné rady, ochotu a vstřícnost, odborná doporučení a vedení, které mi poskytovala při zpracování mé bakalářské práce.

Dále děkuji vedoucímu oddělení sociálně-právní ochrany dětí a sociálním pracovnícím, za sdělené informace a vstřícnost, obzvláště Mgr. Marii Nevrlkové, za pomoc a rady, kterými mě provázela po celou dobu zpracování bakalářské práce.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, za velkou oporu, trpělivost a obrovský zdroj energie v průběhu celého studia. Především děkuji svému manželovi za podporu, dětem za jejich objetí a úsměvy, mé sestře a mé tchýni, za hlídání našich dětí a pomoc a mé drahé přítelkyni Ing. Dagmar Povalačové, za poskytnuté rady a uklidnění.

„Neříkej, že nemůžeš, když nechceš. Protože přijdou velmi brzy dny, kdy to bude horší. Budeš pro změnu chtít a pak už nebudeš moct.“

Jan Werich

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	9
1.1 VZTAH NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	9
1.2 POČÁTKY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	11
1.3 PRÁVNÍ RÁMEC NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	12
1.4 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	12
1.4.1 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby	13
1.4.2 Pěstounská péče	14
1.4.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	15
1.4.4 Poručenství	15
1.4.5 Osvojení	15
2 VYBRANÉ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE A DOHODA O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE	17
2.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	17
2.2 PORUČENSTVÍ.....	18
2.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	19
2.4 DOHODA O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE	19
3 UMISŤOVÁNÍ DĚTÍ V RÁMCI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	22
3.1 VAZBY DÍTĚTE S BIOLOGICKOU RODINOU A UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE V RÁMCI BIOLOGICKÉ RODINY	22
3.2 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	23
3.3 ADAPTACE DÍTĚTE V NOVÉ RODINĚ	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	29
4.1 CÍLE VÝZKUMU	29
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
4.3 STRATEGIE VÝZKUMU	30
4.4 METODA SBĚRU DAT	31
4.5 OBJEKTY VÝZKUMU	31
4.6 ORGANIZACE VÝZKUMU A PRŮBĚH	32
4.7 ZDROJE DAT	32
4.7.1 Rozhovor	32
4.7.2 Zúčastněné pozorování.....	33
4.7.3 Rozbor spisové dokumentace ochrany mládeže	34
5 ANALÝZA DAT	35
5.1 ANALÝZA POZOROVÁNÍ.....	35
5.1.1 Kdo je jaký?	36
5.1.2 Životní příběh.....	37
5.2 ANALÝZA ROZHOVORU	38
5.2.1 Aktuální situace.....	39
5.2.2 Psáno časem	40

5.2.3	Pokrevní a nepokrevní vazby	40
5.2.4	Individuální charakteristiky	41
5.3	ANALÝZA SPISOVÉ DOKUMENTACE OM	42
5.3.1	Nezbytný životní proces	43
5.3.2	“Osobní“ život	44
6	KAZUISTIKA DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	46
6.1	OBECNÉ INFORMACE O ŽIVOTĚ DĚTÍ	46
6.2	KAZUISTIKA KAREL	47
6.3	KAZUISTIKA IVANA	48
6.4	KAZUISTIKA JANA	49
7	INTERPRETACE A DISKUZE	52
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	60
	SEZNAM OBRÁZKŮ	61
	SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Tato práce se zabývá problematikou umístování dětí do náhradní rodinné péče (dále jen NRP). Jelikož téma NRP je velmi rozsáhlé, konkrétně je práce zaměřena na proces přechodu dětí z biologické rodiny do nového výchovného prostředí.

V nejlepším zájmu každého dítěte je vyrůstat ve stabilním harmonickém prostředí své rodiny. Povinností rodiče je o své děti pečovat a vychovávat je. Ne vždy jsou rodiče schopni nebo ochotni se o své dítě postarat. Jestliže dítě nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině, je prvotním krokem hledání a nalezení optimální formy náhradní výchovy. V této fázi se rozhoduje, zda dítě umístit do ústavní výchovy nebo do NRP, která má však v každém případě přednost před ústavní. Už na začátku celého procesu s umístováním, je v nejlepším zájmu dítěte, aby přechod z biologické rodiny proběhl hladce, bez zbytečných komplikací. Aby dítě nebylo traumatizováno při odebrání z vlastní rodiny, je třeba hledět na individuální potřeby dítěte a podle toho přizpůsobit celý proces přechodu a s ním spojených náležitostí.

Téma práce bylo zvoleno v souvislosti se studovaným oborem a také s ohledem na místo výkonu praxe, která byla vykonávána na oddělení sociálně-právní ochrany dětí (v dalším textu OSPOD). Téma NRP je v posledních letech velmi probíráno, jak z hlediska novelizace zákona o sociálně právní ochraně dětí, zrušení zákona o rodině, ke kterému došlo v roce 2013, tak z hlediska informovanosti veřejnosti.

Teoretická část práce je věnována vymezení základních pojmů a rozdělení NRP. První kapitola probírá historii. Součástí první kapitoly je rozdělení NRP a vysvětlení základních pojmů, se kterými v textu budeme pracovat. Ve druhé kapitole se zabýváme obsáhlejším vysvětlením vybraných forem NRP, a to především pěstounské péče, která je stěžejním tématem v celé práci, především tedy v praktické části. V této kapitole je rozebrána také pěstounská péče na přechodnou dobu, která patří mezi relativně nový pojem a stojí za to, se na toto téma podívat více do hloubky. Poslední probranou formou je poručenství, jelikož v praktické části se zabýváme případem, u kterého je vysoká pravděpodobnost, že časem matka dětí pozbude rodičovské zodpovědnosti a v tom případě, by děti přešly do péče poručníka. Na závěr této kapitoly se zaměříme i na Dohodu o výkonu pěstounské péče, která je důležitou podmínkou pro výkon samotné péče. Třetí kapitola je věnována problematice umístování dětí do náhradní rodinné péče. Kapitola je zaměřena na detailní

popis průběhu procesu přechodu a v neposlední řadě je zde zmíněna povaha vazeb dětí s biologickou rodinou a adaptace dětí v nové rodině.

Praktická část je věnována samotnému výzkumu. Cílem praktické části bakalářské práce je prozkoumat příčiny odchodu dětí z biologické rodiny, porozumět potřebám jednotlivých dětí při procesu přechodu. Dalšími cíli je zaměřit se na adaptaci dítěte v nové rodině a vazby s biologickými rodiči. Na závěr je zhodnocení celé práce a výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Náhradní rodinná péče (dále jen NRP) má mnoho definic, které jsou si v podstatě podobné. Matějček ve své knize (1999, s. 31) uvádí: „Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.“

Bohužel se však stále setkáváme s rodiči, kteří se z nejrůznějších důvodů nemohou, nechtějí nebo neumějí o své děti starat. Tyto rodiny pak nejsou schopny plnit své rodičovské funkce a zabezpečit tak příznivé výchovné prostředí svým dětem. V těchto případech by měla společnost rodinné zázemí nahradit. Tudíž se úlohy ujímá NRP a zabezpečuje výchovu dítěte. (srov. Bubleová, et al., 2011 Langmeier, Matějček, 2011)

Jestliže je rodinné zázemí dysfunkční, nastupuje celá řada opatření a existuje množství různých forem náhradní péče, které se liší svými právy a povinnostmi ve vztahu k dítěti. Nesmíme opomíjet ani odbornou péči o dítě ve vlastní rodině a péči ústavní. (Radvanová, 2009)

Pokud rodiče z různých důvodů nemohou, neumí nebo nechtějí zabezpečit všestrannou péči o dítě, je třeba mu zajistit náhradní rodinnou výchovu. Ta by měla být primárně pojímána jako služba dítěti. Především by měl být kladen důraz na sanaci biologické rodiny a na prevenci. (Kralíčková, 2003)

Legislativní pojetí o náhradní rodinné péči říká: „Prvořadý je zájem a blaho dítěte, rodinná výchova má přednost před výchovu ústavní a i adopce je službou dítěti“. (Valoušková, 2004, s. 45)

V následujících podkapitolách se zaměříme na souvislost NRP se sociální pedagogikou, počátky náhradní rodinné péče a na její formy, které si dále stručně rozebereme. Pro přehled si uvedeme jen základní informace právního rámce náhradní rodinné péče, tzn. nastínění nového Občanského zákoníku a zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

1.1 Vztah náhradní rodinné péče k sociální pedagogice

Sociální pedagogika je považovaná za nejmladší pedagogickou disciplínu. Dříve existovala tato disciplína pod pojmem sociologie výchovy, ale po roce 1990 se začala více rozvíjet už jako sociální pedagogika. (Kolář, 2001, s. 8)

Sociální pedagogika je tedy aplikovaná pedagogická disciplína, která se zabývá širokým spektrem problémů, spojených s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny lidí (Průcha, Walterová, Mareš in Procházka, 2012, s. 65). Předmětem zkoumání pedagogiky je složitý proces výchovy a vzdělávání (Kolář, 2001, s. 8).

Součástí sociálně pedagogického dění je činnost vychovatelů, kteří jednají ve prospěch dětí a snaží se vychovat plnohodnotné a dobré lidi. Patří zde pedagogové, vychovatelé volného času, vychovatelé ze zařízení pro ústavní a náhradní péči, pěstouni a pedagogové pracující v sociální sféře. (Bakošová, 2008)

Z tohoto pohledu je tedy sociální pedagogika úzce spojená s ústavní a náhradní rodinnou péčí. Každé dítě potřebuje rodiče a žádné dítě si své rodiče nevybírá. Důvody umístění dětí do NRP může být nízký věk rodičů a neschopnost se o dítě postarat, dalším důvodem může být úmrtí rodičů nebo vážná nemoc, nepříznivá ekonomická situace rodiny a další. (Bakošová, 2008)

Cílem sociálně pedagogického dění lze chápat pomoc ke zvládnutí života, chránit člověka před škodlivými vlivy, naučit ho zvládat krizové situace a celkově jim umožnit začlenění do společnosti. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 7)

Potřebným a důležitým cílem sociální pedagogiky je právě pomoc těmto ohroženým dětem, kteří vyrůstají mimo biologickou rodinu. Těm je potřeba zajistit takovou výchovu, která povede k jejich osamostatnění a plnohodnotnému životu. (Procházka, 2012, s. 66)

Matějček uvádí, že s dětmi vychovávanými NRP nebo ústavní péčí je nutné jednat narovinu. Říkat pravdu, ale použít vhodný způsob k tomuto sdělení. Doporučenou formou, je použití pedagogické zásady postupnosti se sdělováním maličností. (Matějček: In Bakošová, 2008)

Tím, že se společnost ujímá těchto ohrožených dětí, pomáhá k jejich začlenění, a to prospívá dětem samotným i společnosti (Kolář, 2001, s. 19).

Sociální pedagogika propojuje problematiku náhradní rodinné výchovy s fungováním celé společnosti. Různými způsoby se snaží pozitivně ovlivňovat ohrožené skupiny dětí a mládeže a motivovat je ke snaze začlenit se do společnosti, se kterou by mohly spolupracovat a samostatně se projevovat. Sociální pedagogika ve spojení s náhradní

rodinnou péčí pomáhá dětem, které nevyrostají v podnětném rodinném prostředí, zvládat krizové situace a řešit je zodpovědným a schůdným způsobem.

1.2 Počátky náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je úzce spojena s historií lidstva. Již ve Starém Římě nabývá osvojení svou právní formu. Děti byly přijímány dle aktuálního nastavení společnosti, kde nebylo výjimkou přijetí dítěte za účelem získání majetku nebo levné pracovní síly. Dle Říšského práva mohl osvojit dítě pouze muž, jelikož byl živitelem rodiny a také v tomto období disponoval většími právy než žena. Nebyla povolena adopce vlastních nemanželských dětí. Děti byly většinou odkládány u kostelů, kde měly šanci přežít a obvykle byly přijaty novou rodinou. (Nožířová, 2012)

Česká zemská komise pro péči o mládež založená roku 1908 řešila během 1. světové války nejen situaci osiřelých dětí, ale také dětí ze sociálně slabých rodin. Také pěstounská péče nebyla opomíjena. Vojtěch Franc se velmi angažoval v otázkách opuštěných dětí, jeho odborný spis „O nalezcích v Čechách“ z konce 19. století se zabývá myšlenkami, které jsou aktuální i v současnosti. Upozorňoval na finanční motivaci, která v té době byla sice výrazná, ale nesměřovala k vyšší životní úrovni. Finanční zabezpečení pěstounů se snižovalo s růstem věku dítěte, tedy naopak, než v současnosti. Pěstounská péče byla vykonávána do 6. roku věku dítěte, poté muselo být dítě vráceno zpět do ústavu. Pěstoun si jej mohl „ponechat“ pouze na vlastní náklady. (Matějček a kol., 1999)

Teprve v meziválečném období se dostává do popředí zájem dítěte. Dříve byl v popředí zejména zájem osvojitele a pěstouna (Nožířová, 2012). Existovaly sirotčince, ve kterých děti mohly pobývat déle a na které byla napojena tzv. pěstounská péče. Šlo o postup psychologicky problematický a v rámci jinak osvětlené prvorepublikové péče o děti i paradoxní. (Gabriel, Novák, 2008, s. 16)

Po 2. světové válce však dochází k ústupu individuální péče a v péči o dítě je upřednostněna kolektivní péče (Nožířová, 2012).

Náhradní rodinná péče v Čechách a na Slovensku měla od roku 1998 společnou historii a i podobu v roce 1998 byl přijat nový zákon o sociálních službách, podle kterého přišla péče o všechny děti s nařízenou ústavní výchovou pod sugesci Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny. Tento krok znamenal zásadní přelom v přístupu k dětem, rodinám a náhradní rodinné péči vůbec. (Hudeková, Pukancová, 2014, s. 17)

1.3 Právní rámec náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče a její právní úprava se neustále mění a rozvíjí. Mezi hlavní právní spisy se považují Listina Základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte a Evropská úmluva o osvojení dětí atd. Rodinné právo se dočkalo významných změn i v důsledku novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.), která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2013. Zákon o rodině č. 94 ze dne 1. 4. 1963 uvedený v platnost dne 1. 4. 1964 byl po několika novelách nahrazen zákonem č. 89/2012 Sb. (Občanský zákoník) ze dne 3. 2. 2012 vstoupeným v platnost, dne 1. 1. 2014. Nový Občanský zákoník tedy zahrnuje úpravu rodinného práva, kdy se zabývá manželstvím, založením rodiny a výchovou dětí. Má tři části, kdy pro téma práce je zajímavá část druhá. Druhá část se zabývá svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby, pěstounskou péčí, ústavní výchovou, osvojením, poručenstvím a opatrovnictvím.

Cílem novelizace zákonů bylo vytvoření zákonných podmínek pro systematickou práci s rodinami, jež by měla zajistit setrvání dítěte v rodinném, popřípadě v náhradním rodinném prostředí. Systémový rámec je nyní více orientován na prevenci ohroženého dítěte a na včasné řešení problémových situací s tím souvisejících. Pěstounská péče je vykonávána profesionálním způsobem. Systém příprav a výběr pěstounů byl sjednocen, stejně tak i jejich hmotné zabezpečení. Pěstounským rodinám jsou nově k dispozici podpůrné a odlehčovací služby. (Vyskočil, © 2014)

1.4 Formy náhradní rodinné péče

NRP je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině (Bubleová, Kovařík, In: Matějček a kol., 1999, s. 31).

O svěření dítěte do náhradní rodinné péče může rozhodovat pouze soud. Formy náhradní rodinné péče mají spoustu společných znaků, ale i rozdílů. Každá má jiné silné a slabé stránky, při každé formě je kladen důraz na individuální potřeby dítěte. Na druhou stranu, pro všechny formy náhradní rodinné péče je však jedna základní charakteristika společná - dítě je vychováváno lidmi, kterým se nenarodilo. Genetickým vkladem do života je vybavili cizí a zpravidla docela neznámí lidé. Jeho nynější vychovatelé neměli možnost "sžít se" s ním v době jeho prenatálního vývoje, neprožívali jeho porod a nesdíleli s ním první období jeho postnatálního vývoje. Následkem toho před nimi stojí zcela osobitý úkol,

tj. naučit se mu rozumět, přizpůsobit se mu, upravit svůj životní rytmus a styl tak, aby vyhovoval nejen jim samým, ale především dítěti. Nejvíce nároků je na začátku NRP, nejméně na jejím konci. (Bubleová, Kovařík, In: Matějček a kol. 1999, s. 45)

Před novelizací v roce 2012 došlo v České republice k vytvoření projektu „Právo na dětství“ – národní strategie ochrany práv dětí. Cílem projektu bylo vytvoření takového systému, který bude zajišťovat všechna práva dítěte a bude uspokojovat a plnit jeho potřeby. Tento systém podporuje všestranný vývoj dítěte, eliminuje diskriminaci a nerovný přístup k dětem. Dalšími dílčími cíli Národní strategie je vypracování akčních plánů, které jsou rozčleněny do období 2012-2015 a 2016-2018. První akční plán má několik cílů, např. vytváření příležitostí pro děti a mladé lidi a jejich účast v rozhodování o věcech, které se jich týkají, podpora pozitivního rodičovství, podpora NRP, kvalita práce, vzdělávání, standardy, aj. (mpsv, © 2012)

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí se náhradní rodinná péče rozděluje na 5 forem:

- svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče;
- poručenská péče;
- pěstounská péče;
- pěstounská péče na přechodnou dobu;
- osvojení (podle Občanského zákoníku §794-795 již nepatří do forem náhradní rodinné péče, jedná se o přijetí cizí osoby za vlastní).

1.4.1 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby

Od 1. 1. 2014 je svěření do péče jiné fyzické osoby upraveno v §953-957 Občanského zákoníku, v rodinném právu, kdy soud může svěřit dítě do péče jiné osoby než rodiče. Soud jedná v zájmu dítěte, a proto dává přednost příbuznému dítěti.

Fyzická osoba pečuje, vychovává a zastupuje potřeby a zájmy dítěte, avšak jen v běžných záležitostech. Rodiče dítěte mají stále rodičovskou zodpovědnost za dítě. Pokud to situace dovolí, soud vždy zvolí v této záležitosti jako fyzickou osobu pečující o dítě, rodinného příslušníka. Pro dítě je toto řešení nejvhodnější, jelikož zůstává v dosahu rodiny. Pečující osoba má nárok na výživné od rodičů dítěte. (Bubleová, 2013a)

1.4.2 Pěstounská péče

PP je forma náhradní rodinné péče využívána tehdy, kdy rodiče nedali souhlas s osvojením. Jestliže nemůže o dítě pečovat žádný z rodičů ani poručník, soud svěřuje dítě do péče jiné osoby – osoby pěstouna. (Matějček, 1999)

PP je forma náhradní výchovy, která je státem kontrolovaná, řízená a zabezpečená z jeho strany formou hmotné podpory (Čožíková, 2008, s. 20).

V případě svěření dítěte do PP nedochází k ukončení kontaktu s rodiči. Ti stále rozhodují o důležitých otázkách (cestování dítěte do zahraničí, sjednání průkazů totožnosti, pasu, atd.) a to v případě, že nebyli soudem zbaveni rodičovských práv. Pěstoun tedy není zákonným zástupcem dítěte. Pěstoun je povinen podporovat a dále rozvíjet vztah dítěte s biologickými rodiči, pokud soud nerozhodne jinak. (Matějček, 1999, s. 35)

PP vzniká rozhodnutím soudu a pouze soud ji může ukončit. O ukončení pěstounské péče může ze závažných důvodů požádat pěstoun. Jinak PP končí zletilostí dítěte. (Nesnídal, 2012, s. 182)

Jestliže je dítě svěřeno prarodičům nebo jiným příbuzným jedná se o příbuzenskou pěstounskou péči. V případě péče prarodičů může v souvislosti s věkem docházet k řadě komplikací. Důvodem může být úbytek fyzických a psychických sil, což se může odrazit na menším porozumění dítěti. Prarodiče mnohdy bývají méně ochotní vyhledat odbornou pomoc pro děti nebo kvůli sobě samým, nepřijímají zkušenosti druhých, neúčastní se nejrůznějších sdružení a setkání, hledají v zájmu úředních osob neopodstatněnou vtíravost a kontrolu. (Matějček a kol., 1999)

Motivací stát se pěstounem může být spousta. Jednou z nejčastějších je touha po dítěti. Jestliže manželé nemohou mít dítě a nechtějí čekat v dlouhé řadě žadatelů o adopci, sáhnou po možnosti pěstounství. Zde se projevuje touha dítě vlastnit a plnit si jeho prostřednictvím své touhy a očekávání. (Zezulová, 2012, s. 18)

Objevuje se i myšlenka, že pěstounství si lidé vybírají kvůli finančním příspěvkům. Ovšem jestliže rodiče nemají touhu pomoci dítěti v nouzi a dát dítěti láskyplný pocit domova a bezpečí, málokdy se touto cestou vydají čistě kvůli penězům. „Takže pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze. A to je velký rozdíl“ (Zezulová, 2012, s. 20).

1.4.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Hlavním cílem PPPD je zajistit bezpečné, láskyplné a podnětné rodinné prostředí mimo ústavní výchovu, aby u dítěte nedocházelo k psychickému nebo fyzickému strádání. Ve většině případů jsou do PPPD umístěni kojenci nebo batolata. Do PPPD může být dítě svěřeno pouze pěstounům vedeným v evidenci osob vhodných stát se pěstouny na přechodnou dobu. (Bubleová, 2012, s. 11,12)

1.4.4 Poručenství

Poručenství dříve vymezovaly §78 a §82 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění platném do 31. 12. 2013, aktuálně zákonnou úpravu poručenství vymezují §928 - §942 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Poručník je určen soudem v případech, kdy rodiče dítěte zemřou, jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo pozbyli způsobilosti k právním úkonům. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte, nevzniká mezi nimi ze zákona takový vztah, jako mezi rodiči a dětmi. (Gabriel, Novák, 2008)

V případě, kdy poručník péči o dítě osobně vykonává má nárok na hmotné zabezpečení, jako je i v případě péče pěstounské. Jestliže poručník o dítě osobně nepečuje, vykonává pouze funkci zákonného zástupce dítěte. (Bubleová, 2013b)

Poručník je povinen podávat soudu zprávy o poručenci (svěřeném dítěti), o jeho vývoji, prospěchu. V důležitých záležitostech musí poručník žádat o svolení soud. V některých případech poručenství předchází klasická pěstounská péče. (Gabriel, Novák, 2008, s. 53)

1.4.5 Osvojení

Osvojením vzniká: „Svazek, který je z hlediska právního, společenského i psychologického nejbližší skutečné vlastní rodině. Manželé, kteří po dětech toužili, konečně dítě dostávají a dítě získává nové rodiče“. (Matějček, 1998, s. 17)

Cílem osvojení je, aby se dítěti dostalo stabilního a bezpečného rodinného zázemí (Bubleová, 2011a). Podle nového Občanského zákoníku je nyní osvojení vyřazeno z forem náhradní rodinné péče. Mezi osvojitelem a osvojencem nabývá právní vztah jako mezi rodiči a dětmi. Podle § 802 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, lze osvojit nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti. Novela zákona 89/2012 Sb. § 846umožňuje osvojit i zletilého, nesmí to však být v rozporu s dobrými mravy.

Zákon o rodině dříve rozděloval osvojení na dva druhy: osvojení zrušitelné a nezrušitelné. V případě zrušitelného osvojení práva a povinnosti rodičů přecházeli na osvojitele, v rodném listu dítěte však zůstávali uvedeni původní rodiče dítěte. Tento druh osvojení bylo možné zrušit, vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou osvojením zanikly. Nezrušitelné osvojení znamenalo, že osvojitelé byli zapsáni do rodného listu dítěte namísto rodičů. Toto osvojení nebylo možné zrušit. O osvojení rozhodoval soud.

Nový Občanský zákoník, vstoupený v platnost 1. 1. 2014, zákon o rodině ruší. Zrušitelné osvojení zaniklo. Zákon uvádí, že po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení není možné osvojení zrušit. V případě, že by to bylo v souladu se zájmy dítěte, může být osvojení prohlášeno za nezrušitelné i před uplynutím tří let. (Zákon č. 89/2012 Sb. Ve znění pozdějších předpisů)

Na závěr kapitoly je nutno dodat, že novelizace zákona se nejvíce dotkla právě pěstounské péče, kdy je cílem prevence ohroženého dítěte a také pěstouni jsou více chráněni a podporováni proti případným komplikacím.

2 VYBRANÉ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE A DOHODA O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Často se stává, že veřejnost nerozlišuje rozdíl mezi osvojením a PP. Po novelizaci Občanského zákoníku, bylo osvojení vyřazeno z náhradní rodinné péče a má tedy svoji vlastní strukturu.

V této kapitole se podrobně rozepíšeme o vybraných formách NRP, a to pěstounské a poručenské péče, konkrétně rozebereme i Dohodu o výkonu pěstounské péče, která sice nepatří do forem NRP, ale je podmínkou pro uzavření PP, PPPD i poručenství. Dohodu musí podepsat každý pěstoun, poručník nebo pěstoun na přechodnou dobu. Doba podpisu je dána zákonem č. 359/1999 Sb. Zaměříme se také na aktuální pozici PPPD, která právní statut získala teprve novelou zákona č. 359/1999 Sb. V předchozí kapitole jsme se seznámili s formami NRP, v této kapitole jsme si vybrali pouze tři z pěti forem, a to z toho důvodu, že pro praktickou část je PP velmi důležitá. S PP souvisí poručenství i PPPD, jelikož se situace v rodině může vyvíjet i tímto směrem.

2.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je jednou z nejčastějších forem NRP. PP je státem kontrolovaná a financovaná forma NRP, která má zajistit hmotné zabezpečení dítěte a finanční odměnu těm, kteří se dítěte ujali. (Matějčíček, 2002)

Trvá celou dobu, kdy se rodiče o dítě nemohou nebo nechtějí postarat a zaniká nejpozději nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak zletilostí dítěte. (§970 zákon č.89/2012 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

Pro dítě je nejlepším prostředím vlastní rodina, v případě, že to v danou chvíli není možné, je cílem využít všech dostupných prostředků, aby se dítě mohlo k biologické rodině navrátit. Pokud nejsou rodiče schopni zajistit dítěti plnohodnotné rodinné prostředí, je třeba zprostředkovat dítěti vhodné náhradní rodinné prostředí, které bude podporovat přirozenou vazbu a kontakt s rodiči a zároveň dítěti zajistí potřeby, které mu rodiče nemohou nebo nechtějí poskytnout. V případě, že rodiče nemají prostředky zajistit potřeby dítěte, je nutné pokusit se jim pomoci tyto prostředky zajistit. (Rotreklová, 2013)

Dle nového Občanského zákoníku soud svěřuje dítě do pěstounské péče fyzické osobě, která poskytuje záruku řádné výchovy. Soud upřednostňuje osobu blízkou nebo příbuznou před péčí osoby cizí. PP může být zrušena pouze soudem. Mezi pěstounem a dítětem není

vztah jako mezi biologickým rodičem a dítětem, pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost, ale zastupuje jej v běžných věcech. Při důležitých rozhodnutích v životě dítěte je nutný souhlas biologického rodiče. Pěstouni mají povinnost udržovat a podporovat kontakt dítěte s biologickou rodinou. (§962, zákon č. 89/2012)

Při řešení situace ohroženého dítěte se hledají vhodné způsoby náhradní výchovy. Prvním krokem při hledání vhodného výchovného prostředí pro vývoj dítěte je zmapování situace v širším okolí rodiny dítěte, zjištění vhodnosti péče o dítě ze strany prarodičů, příslušníků širší rodiny a osob blízkých dítěti. Jestliže se nenajde osoba schopná a ochotná péče, místně příslušný OSPOD zašle dokumentaci dítěte na místně příslušný krajský úřad, kde následně probíhá výběr vhodných „cizích“ pěstounů. (§19a- §27, zákon č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

2.2 Poručenství

V případě, kdy rodiče zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům, je dítěti soudem určen poručník. Soud jím stanovuje osobu dítěti příbuznou či blízkou, v případě, že tato osoba není v okolí dítěte, je určen na dobu nezbytně nutnou veřejným poručníkem OSPOD. (mpsv, © 2013)

Poručník má rodičovskou zodpovědnost vůči dítěti, je oprávněn nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů. Funkce poručníka mu nezakládá vyživovací povinnost vůči dítěti, ta je zabezpečena dávkami pěstounské péče, v případě, že o dítě osobně pečuje. Poručenská péče podléhá pravidelnému dozoru soudu, tzn. poručník jednou za dvanáct kalendářních měsíců podává soudu zprávu o vývoji a rozvoji svěřeného dítěte, o hospodaření s jeho majetkem. (§828 - §942, zákon č. 89/2012 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

Podle §935 Občanského zákoníku poručenství zaniká v případech:

- nabude-li rodič rodičovskou odpovědnost;
- nabude-li dítě svéprávnosti, nebo je-li osvojeno;
- smrtí poručníka;
- rozhodnutí soudu o zproštění poručníka jeho funkce, nebo o odvolání poručníka.

2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Dítě se svěřuje do PPPD na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, osobám, které jsou v evidenci pěstounů na přechodnou dobu příslušného krajského úřadu. O svěřeni do péče takové osoby rozhoduje soud.

Dle zákona č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, může soud svěřit dítě do PPPD osobám v evidenci na:

- „dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat;
- dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat nebo
- dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.“

Soud je povinen každé 3 měsíce přezkoumat, zda důvody umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu stále přetrvávají. Délka pěstounské péče na přechodnou dobu nesmí přesáhnout dobu jednoho roku. (zákon č. 359/1999)

Hlavním cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je to, aby si rodiče srovnali a dali do pořádku svoji situaci a mohli si dítě vzít zpět do své péče, nebo v případě, že navrácení dítěte rodičům není možné, aby se našla pro dítě jiná vhodná rodina. (Matějček, 1994, s. 23)

Tato forma pěstounské péče zachovává blízký vztah s biologickou rodinou a od začátku připravuje dítě na návrat do biologické rodiny. Jestliže návrat do biologické rodiny není možný, hledá se vhodná pěstounská rodina, v době kdy je dítě umístěno v PPPD. (Gabriel, Novák, 2008, s. 54)

2.4 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče (dále jen Dohoda) nepatří mezi formy náhradní rodinné péče, nicméně je součástí výše uvedených forem NRP. Na základě novely zákona č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů mají povinnost jak pěstouni, pěstouni na přechodnou dobu, tak poručníci, tuto Dohodu podepisovat s osobami pověřenými či místně příslušnými OSPODy.

Dohoda o výkonu pěstounské péče má pomáhat pěstounům a dalším osobám pečujícím o děti. Zajišťuje poradenskou činnost, pomáhá při řešení problémů v sociální nebo výchovné

oblasti. Dohody by měly upravovat důležité situace v životě pěstounů a dětí v PP. (Hofrová, 2013, s. 36)

Uzavření Dohody

Dohoda musí být uzavřena do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče osoby pečující (v případě poručníků a pěstounů). Osoby v evidenci, které mohou vykonávat PPPD musí Dohodu podepsat do 30 dnů od zařazení do této evidence.

Práva osob pečujících vyplývající z Dohody:

- právo osoby pečující v zajištění krátkodobého hlídání dětí – jedná se o právo hlídání svěřeného dítěte za podmínek stanovených zákon č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, a to při úmrtí v rodině, hospitalizace, narození dítěte osobě pečující a vyřizování osobních záležitostí;
- právo osoby pečující na psychologickou a jinou odbornou pomoc a to nejméně jednou za šest měsíců;
- respitní péče, která spočívá v zajištění dlouhodobého hlídání svěřeného dítěte, a to na čtrnáct dnů v době dvanácti po sobě jdoucích měsíců (např.: forma táborů a jiných pobytů pro děti). (mpsv, ©2013)

Povinnosti osob pečujících vyplývající z Dohody:

- vzdělávání, a to povinnost vzdělávat se v rozsahu dvaceti čtyř hodin za dobu dvanácti po sobě jdoucích měsíců. Vzdělávání zajišťuje organizace, se kterou má osoba pečující Dohodu o výkonu pěstounské péče podepsanou;
- kontakt s klíčovým pracovníkem doprovázející organizace a to nejméně jednou za dva měsíce. (mpsv, ©2013)

Ukončení Dohody

Dohoda zaniká dnem, kdy je ukončena PP, nejpozději však nabytím zletilosti svěřeného dítěte, končí také dnem vyřazení osoby v evidenci, z evidence osob, které mohou vykonávat PPPD. Osoby pečující nebo v evidenci mohou dohodu vypovědět kdykoliv, a to bez udání důvodu. Mohou poté uzavřít jinou Dohodu nebo počkat na správní rozhodnutí příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Na druhé straně, obecní úřad, obecní úřad

s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba mohou ukončit Dohodu pouze v případě:

- dochází-li k opakovanému porušování povinností, které jsou zaznamenány v Dohodě, ze strany osob pečujících nebo v evidenci;
- pro nespolupráci s příslušnými úřady či osobami při kontrole naplňování Dohody;
- při odmítnutí dítěte do PPPD bez vážného důvodu ze strany osoby v evidenci.
(zákon č. 359/1990)

3 UMISŤOVÁNÍ DĚTÍ V RÁMCI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Rozhodnutí žadatelů o PP stojí na úplném počátku procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Tato kapitola se zaměřuje na průběh zprostředkování, na vazby dítěte s biologickou rodinou, proces přechodu dítěte a příchod do jiného výchovného prostředí. Každé dítě si zaslouží rodinu, která ho bude bezpodmínečně milovat, uspokojovat jeho potřeby, a ve které se bude cítit jako součást celku.

3.1 Vazby dítěte s biologickou rodinou a umístění dítěte v rámci biologické rodiny

Rodina má v průběhu let spoustu definicí, které však ve své podstatě popisují totéž. Rodina je společenská skupina, která je spojena manželstvím, pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 512)

Již August Comte, významný francouzský myslitel a jeden ze zakladatelů sociologie, řekl že „rodina je spojovací most mezi jedincem a společností“, tím poukazuje na prvotní úkol rodiny vůči společnosti. (Laca S., Laca P, 2013, s. 88)

Členové rodiny jsou propojeni vzájemnou vazbou. Tyto vztahy v rodině se v závislosti na čase mohou měnit, stejně jako se mění role členů rodiny. Za důležité se považuje pouto mezi dospělými, mezi rodiči a dětmi a také sourozenecké vazby a vztahy nukleární rodiny k širší rodině. (Matoušek, 2014, s. 65)

Indikátorem kvality vztahu je komunikace a také vnímání komunikujících osob. Jestliže je sice fyzicky přítomna osoba, ale duchem jinde, nemá komunikace správný efekt. (Matoušek, 2014, s. 67)

Vliv rodinného prostředí, v případě absence rodiny, vliv NRP, je nejdůležitější v období raného vývoje dítěte, a to od narození do věku 3 let. V tomto období probíhají vývojové změny ve všech oblastech vývoje, které se přenáší do budoucího života jedince. Podle několika vědeckých výzkumů a literatury je doloženo, že děti, které nevyrostaly v sociálně podnětném rodinném prostředí, mají nižší sociální uplatnění, vyšší výskyt závislostí, vyšší míru nezaměstnanosti a kriminality. (Ptáček, 2011, s. 12-14)

Kontakt s biologickou rodinou je velmi citlivá záležitost a je nutné ji hodnotit z pohledu každého dítěte individuálně. I když prostředí původní rodiny nebylo nijak podnětné, tato rodina byla, je a bude pořád součástí dítěte. Kontakty s dítětem mohou být různorodé,

může se jednat o pohlednici k narozeninám nebo pravidelné návštěvy původní rodiny. Důležité je, aby všichni zúčastnění dbali hlavně na dobro dítěte. (Archerová, 2011, s. 96)

Vzhledem k výše uvedenému, je patrné, že rodina je základem pro řádný vývoj dítěte. V případě, že biologičtí rodiče řádně nepečují, v první řadě se řeší situace dítěte v rámci širší rodiny, která by se mohla o dítě postarat. Prvním krokem v takovémto případě je vyhodnocení situace dítěte, na základě kterého je dítě zařazeno do § 6, tzn., že je ohrožené na svém vývoji. V případě, že je situace na tolik vážná, že je potřeba dítě odebrat z rodiny, je uspořádána PK, tu svolává OSPOD. Cílem této konference je projednání situace dítěte za přítomnosti odborníků spolupracujících s rodinou, dále také za přítomnosti rodičů a širší rodiny dítěte. Na PK se stanoví plán dalších kroků a důsledky toho, kdy kroky nebudou plněny – odebrání dítěte z rodiny. Význam širší rodiny na PK spočívá v tom, že rodičům mohou pomáhat při plnění úkolů, taktéž je s nimi jednáno o případné PP. (zákon č. 359/1999 Sb.)

Výše uvedený postup nemusí být striktně dodržován, vždy závisí na individuálním případě dítěte a jeho rodiny. Přejít dítěte do příbuzenské pěstounské péče může být na základě vydání předběžného opatření soudu, o předání dítěte do péče daných pěstounů. V případě, že přechod dítěte do péče daných pěstounů není potřeba rozhodnout během 24 hodin, soud vydá usnesení o předání dětí do 7 dnů.

3.2 Zprostředkování náhradní rodinné péče

Zákon č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů uvádí, že „podstata zprostředkování NRP spočívá ve vyhledávání vhodných dětí pro umístění do PPPD a výběr vhodných pěstounů pro tyto děti.“

Na počátku procesu stojí především rozhodnutí žadatelů a zodpovězení důležitých otázek, které mohou pomoci zjistit, zda žadatelé mají předpoklady vykonávat vybrané formy NRP. Jedná se o otázky, které zjišťují, jaké informace o problematice žadatelé mají a zda jsou připraveni přijmout a postarat se o svěřené dítě a mají představu o tom, co mohou od svěřených očekávat. Dalším krokem je pak samotná žádost o zprostředkování NRP, kdy nastupuje sociální pracovník, který je přítomen při celém procesu. (Gabriel, Novák, 2008, s. 72-73, 75)

Pěstounem se může stát osoba dítěti příbuzná nebo blízká nebo osoba, pro dítě neznámá a cizí. Osoba cizí a neznámá se může stát pěstounem pouze v případě, kdy projde odbornou

přípravou a je zařazena do evidence osob vhodných stát se pěstouny či pěstouny na přechodnou dobu. Před započítáním přípravy se žadatel dostaví na místně příslušný OSPOD, kde je poučen o dané formě NRP, kterou si zvolí a vyzvedne si formuláře spojené s žádostí. Následně vyplněné formuláře odevzdá na daný OSPOD s přílohami, které udává zákon a je domluveno sociální šetření v místě bydliště dané osoby. Následně pracovnice OSPOD zkompletuje dokumentaci žadatele a její kopii odesílá na místně příslušný krajský úřad. Poté je vše v kompetenci daného krajského úřadu, který započne s žadatelem jednu z fází přípravy. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Žádost o zprostředkování PPPD podává fyzická osoba, která má skutečný zájem přijmout dítěte do své péče. Žádost se podává na příslušných úřadech, konkrétně na krajských úřadech. Žádost může podat občan ČR, ale i cizinec jestliže má na území České republiky nahlášen trvalý pobyt nebo zde přebývá po dobu 365 dnů, na obecním úřadě obce s rozšířenou působností, dále jen OÚORP. Žádost o zprostředkování PP se nepodává v případě, že žadatel je osoba příbuzná nebo blízka dítěti nebo jeho rodině. V tomto případě se čeká na rozhodnutí soudu. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

OÚORP založí spisovou dokumentaci o dítěti, vždy po podání návrhu soudu. Spisová dokumentace obsahuje osobní údaje, doklad o státním občanství, o povolení k trvalému pobytu na území ČR, doklad o podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany, dále pak údaje o sociálních poměrech dítěte a jeho rodiny, doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení, rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Na OÚORP je vedena také spisová dokumentace o žadateli, která obsahuje žádost, kde jsou žadatelovi osobní údaje, doklad o státním občanství, o povolení k trvalému pobytu na území ČR, doklad o podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany, opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu žadatele, údaje o ekonomické a sociální situaci žadatele, písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí se zařazením do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny, žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny, dále pak písemný souhlas s kontrolou orgánu sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči, vyjádření příslušných orgánů a osob. Spisová dokumentace je následně poslána krajskému úřadu. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Na základě podkladů shromážděných ve spisové evidenci podstoupí žadatel psychologické vyšetření. Součástí odborného vyšetření je příprava žadatelů, která je zaměřena na témata

související s NRP. Po komplexním vyhodnocení rozhodne krajský úřad buď pro zařazení do evidence, nebo žádost zamítne. Jestliže krajský úřad nalezne v evidenci žadatelů osobu vhodnou pro osvojení nebo PPPD, oznámí tuto skutečnost žadateli, jinému krajskému úřadu, OÚORP, pokud s nimi žadatel uzavřel dohodu o výkonu PP Úřadu, v případě, že jde o dítě v evidenci dětí vedené Úřadem. (mpsv, © 2013)

Fáze procesu přípravy dle Rotreklové (2014):

1. odborná příprava v rozsahu 72 (PPPD) či 48 (PP, osvojení) hodin
2. psychologické vyšetření žadatele
3. posouzení zdravotního stavu žadatele

Odborná příprava musí v souladu s ustanovením zákona 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů splňovat rozsah minimálně 72 hodin odborné přípravy pro pěstouny na přechodnou dobu, u pěstounské péče je to minimálně 48 hodin. Průběh přípravy pěstounů je rozdělený na základní první část zaměřenou na pěstounskou péči obecně. Druhá část navazuje na první, ale je již specificky zaměřená. Součástí přípravy je také individuální část, která probíhá za přítomnosti lektora a zaměřuje se na osobní předpoklady pro výkon péče a připravenost pěstounů i rodiny na přijetí dítěte. Druhá specializační část probíhá ve skupině a je zaměřená na situace vzniklé s PPPD, na přijímání dítěte do péče, na spolupráci s rodiči umístěného dítěte a širší rodinou, na zdravotní rizika v péči o novorozence a kojence, na proces návratu dítěte do rodiny nebo na přechod do jiného typu péče, dalšími stěžejními body této fáze jsou týmová práce, komunikační dovednosti, ochrana osobních údajů dítěte, rodiny a pěstounů, předání dítěte, ukončení péče, podmínky v rodině pěstouna, psychohygienu a odpočinek pěstouna. (Rotreklová, 2014, s. 24)

Výběr vhodných žadatelů

Po zařazení do evidence o zprostředkování NRP následuje doba vlastního zprostředkování PP. Krajský úřad vyhledává vhodné žadatele pro konkrétní dítě. Žadatelé mohou zadat požadavky na přijímané dítě, v závislosti na vlastní toleranci, otevřenost a s ohledem na ochotu pečovat o dítě se specifickými potřebami. Zásadou je, že se hledají vhodní náhradní rodiče pro dítě, proto je rozhodující zájem a blaho dítěte. Jestliže se najde vhodný žadatel, zašle odborný panel žadateli oznámení. Na jeho základě má žadatel právo se s dítětem seznámit a musí mu toto seznámení být umožněno. V případě, že se žadatelé rozhodnou dítě přijmout do své péče, požádají příslušný úřad o vydání rozhodnutí o svěřeni dítěte do předpěstounské péče. (zákon č. 359/1999 Sb.)

Dávky

Finanční příspěvky lze rozdělit na jednorázové, kde patří příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek při ukončení PP a příspěvky pravidelné, kde řadíme odměnu pěstouna a úhradu potřeb dítěte. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Stát odměňuje pěstouny proto, že prokazují státu a společnosti službu tím, že se o tyto děti starají a poskytují jim stabilní rodinné prostředí. Je obecně známo, že děti, které vyrůstají v stabilním láskyplném prostředí, mají více šancí uplatnit se v reálném životě, mají menší předpoklady k sociálnímu vyloučení společnosti a mohou vést plnohodnotný život. (Zezulová, 2012, s. 38)

3.3 Adaptace dítěte v nové rodině

V případě, že je dítě či děti přijímané do „cizí“ pěstounské péče, je důležitá podpora rodiny a trpělivost provázená navazováním kontaktu s dítětem a seznamování se. Toto počáteční období je velmi těžké nejen pro dítě ale i pro náhradní rodinu.

Prvním a nejdůležitějším vztahem je vazba mezi matkou a dítětem. Tato vazba se buduje postupně a při náhradním rodičovství to znamená spoustu trpělivosti a sebedůvěry. Většina dětí, které byly zanedbávány nebo týrány jakýmkoli způsobem, mívá s dotyky a blízkostí někoho dalšího problémy. Je potřeba respektovat jejich odtažitost, ale především nevzdávat snahu o navázání kontaktu s dítětem. (Archerová, 2001, s. 92)

Dle Zezulové (2012, s. 39) existují tři fáze, kterými si procházejí rodiny i děti při své vzájemné adaptaci. Tyto fáze jsou každá jinak dlouhá a intenzivní a samozřejmě závisí na individualitě každého jedince. U dětí jsou to fáze:

- poznávání – dítě si v této fázi zvyká na nové prostředí, tváře a nový režim;
- uvolnění – dítě zkoumá jaké je jeho místo v nové rodině, zkouší stabilitu rodiny, toto období je náročné pro náhradní rodiče, protože některé děti znají z původní rodiny jen špatné zacházení a strach;
- přijetí – dítě přijímá rodinu, získává jistotu a pocit bezpečí, začínají se vytvářet vazby mezi členy rodiny.

U náhradní rodiny popisuje tyto fáze:

- nadšení – tato fáze je provázena silnými emocemi, radost z toho, že byli jako žadatelé vybráni;

- rozčarování – v tomto období pěstouni poznávají rozsah svých sil, v důsledku chování přijatého dítěte;
- smíření – v této fázi přijímají náhradní rodiče dítě takové, jaké je, a to bez výhrad.

Konkrétní forma NRP, a to pěstounská péče, má povinnost udržovat vztah dítěte a jeho biologické rodiny, pokud to je vhodné a možné. Pěstouni mají povinnost vycházet vstřícně původní rodině, v případě jejího zájmu o dítě. Neměli by zabraňovat v setkávání nebo komunikaci původní rodiny s dítětem. Jestliže biologická rodina zájem o dítě nejeví, je důležité, aby náhradní rodiče dítěti vysvětlili, že nenese vinu za to, že se s ním jeho rodina nestýká. Tvrzení, že kontakt s původní rodinou je užitečný ve všech případech, nebo že je naopak škodlivý, nejsou tak úplně na místě. Náhradní rodič by si měl v každém případě dobře promyslet, jaké následky to na dítěti může zanechat, protože danou situaci s dítětem bude řešit on sám a bude muset s dítětem nadále žít. (Archerová, 2011, s. 96-98)

Navázání vazeb a vztahů a celková adaptace v nové rodině je dlouhodobý proces, který vyžaduje spolupráci celé rodiny a externí podporu odborníků. Dítě prochází velmi složitým osobnostním vývojem a je zapotřebí v tomto procesu podporovat a vést pokud možno co nejlepším směrem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části se zaměříme na hlavní výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle. Dále se zabýváme vymezením výzkumných otázek a výzkumného problému. Praktickou část provádíme pomocí metody kvalitativního výzkumu.

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur, nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodů organizací, společenských hnutí, nebo vzájemných vztahů.“. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Použitými metodami sběru dat je zúčastněné pozorování, analýza spisové dokumentace a v neposlední řadě rozhovor s pěstounem tří dětí. Propojení těchto tří metod je stěžejním pro vypracování kazuistik zkoumaných dětí. Osobní kontakt výzkumníka je výhodou při představování výzkumných objektů a usnadňuje vnímání výzkumníka při zpracovávání dat. Analýzou spisové dokumentace lze zjistit informace, které OSPOD přijal, ať už vlastní zkušeností, od pěstouna nebo z předchozího místa bydliště.

Zpracování dat bude probíhat pomocí otevřeného kódování. Pro velký obsah informací bude práce s kódy následující. Vytvoření kódů bude předcházet subkategoriím, které tyto kódy budou zahrnovat v menším množství. Vytvořené podkategorie budou následně zařazeny do kategorií. Toto provedeme u každé metody a následným spojením výsledků pozorování, rozhovoru i spisové dokumentace vzniknou kazuistiky jednotlivých dětí.

Výzkumným problémem je zjištění reálných postřehů z procesu přechodu dětí z biologické rodiny do náhradní rodinné péče. Zaměřuje se na změny chování a osobností dětí v různých aspektech života v čase. Důležitým aspektem výzkumu jsou potřeby dětí a jejich vývoj v průběhu změn.

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zmapování konkrétních změn v chování a osobnosti dětí v průběhu přechodu z biologické rodiny do náhradní rodinné péče a jejich srovnání z období života v biologické rodině a v náhradní rodinné péči.

Mezi další cíle patří:

Prozkoumání příčin odebrání dětí z biologické rodiny.

Porozumět citlivosti konkrétních případů a individuálních kroků při přechodu vybraných dětí do jiného výchovného prostředí.

Popis projevu zájmu rodičů o jejich děti, a to způsoby: komunikace s odborníky, jinými zúčastněnými, v době přechodu.

Zjištění nejaktuálnější situace v konkrétních případech, v bodech: zda jsou děti ve stabilním prostředí, zda se uvažuje či neuvažuje o návratu do biologické rodiny.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky projektu strukturují celý obsah výzkumu. Všechny výzkumné otázky jsou stanoveny tak, aby jejich prostřednictvím byly dosaženy všechny cíle práce, jak hlavní, tak vedlejší. Výzkumné otázky zahrnují všechny témata týkající se NRP, která jsou uvedena v teoretické části práce. Na základě výzkumných otázek jsou dále strukturovány i otázky pro rozhovor.

1. Z jakého prostředí byly děti odebrány?
2. Jaký je emocionální stav dětí při odloučení od matky, jak si zvykají v novém prostředí?
3. Jakým způsobem a do jaké míry se mění vnímání dětí? Lze určit příčiny změn?
4. Jakým způsobem a jak často dochází ke kontaktu s odbornými pracovníky? Přispívají sociální pracovníci ke zjednodušení přechodu?
5. Vyskytují se situace, kdy je potřeba specializovaného zásahu odborníků? Jaké jsou to situace?
6. Jsou v průběhu přechodu děti v kontaktu s biologickými rodiči? Má komunikace s biologickými rodiči pozitivní nebo negativní dopad na děti?

4.3 Strategie výzkumu

S ohledem na hlavní výzkumný cíl, zmapování změn v chování a osobnosti dětí v pěstounské péči, byl zvolen kvalitativní výzkum. Celý výzkum se zabývá pěstounem a dětmi svěřenými do jeho péče. Kvalitativní výzkum nám pomůže rozebrat celý proces přechodu dětí až po současnost detailním způsobem, který by v případě kvantitativního výzkumu nebyl možný. Důležitý je také osobní kontakt výzkumníka s pěstounem, dětmi i jejich biologickými rodiči. Důležitým poznatkem je fakt, že autorka bakalářské práce byla při výkonu praxe v osobním kontaktu se všemi členy rodiny.

Za nevýhodu kvalitativního výzkumu je považovaná časová náročnost, čímž je myšlen sběr dat, analýza celého rozhovoru. Pokusili jsme se minimalizovat zkreslení dat, jak výzkumníkem, tak sociálními pracovníci, které byly přítomny při průběhu zpracování praktické části bakalářské práce.

4.4 Metoda sběru dat

Jako jedna z metod sběru dat bylo použito zúčastněné pozorování, které probíhalo od prosince 2015. Toto pozorování probíhalo na půdě OSPOD, při jednáních s klientem a dětmi, na základě přítomnosti výzkumníka při šetřeních v místě bydliště klienta. Pozorováním se zaměřujeme na způsob života klienta a dětí, aktuální řešené situace a chování dětí v rámci citlivosti případu. Byl zvolen nestrukturovaný, taktéž volný rozhovor. Při volných rozhovorech dotazovaný volně vypráví své zážitky, příběhy nebo životní situace, které prožívá. Tazatel jen určí směr rozhovoru a další otázky předkládá podle vývoje rozhovoru. Při volných rozhovorech se často užívá otázka proč. Rozhovor byl prováděn, za souhlasu vedoucího oddělení sociálně-právní ochrany dětí, s pěstounem tří dětí, na jejich proces přechodu se v práci zaměřujeme. Rozhovor nám umožňuje odkrývat a směřovat ke splnění zadaných cílů výzkumu. Další metodou pro sběr dat byla použita analýza spisové dokumentace, kterou jsme získali za souhlasu vedoucího oddělení sociálně-právní ochrany dětí a samotného pěstouna. Při zpracování dokumentů, byla použita spisová dokumentace OM (ochrany mládeže) oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Na základě těchto metod byla vytvořena kazuistika neboli případová studie všech dětí svěřených do pěstounské péče.

4.5 Objekty výzkumu

Objekt výzkumu tvoří tři děti, ve vzájemném příbuzenském vztahu, které jsou svěřeny do pěstounské péče jednoho pěstouna. Proces přechodu probíhá a působí na každé dítě jinak, proto nelze tyto tři výzkumné vzorky vzájemně porovnávat. Výzkum však může sloužit k dalším pohledům v procesu přechodu u jiných případů. Výběr výzkumných vzorků probíhal záměrně.

Kritéria pro výběr byla následovná: různý věk dětí a různé pohledy na situace, zajímavá rodinná situace, jelikož pěstoun byl ženatý s matkou dětí a od dětství byl s dětmi v kontaktu prakticky jako nevlastní otec, všechny děti mají také stejného biologického otce, pěstoun, otec i děti jsou schopni a ochotni komunikovat s pracovníky OSPODu a

otevřeně mluvit o jednotlivých situacích. Zdravotní stav dětí je takový, že jedno s dětí je autista, další je mentálně zaostalejší a celkově rozumová vyspělost s ohledem na věk zaostává. Současné podmínky bydlení a spolupráce s biologickou matkou jsou komplikované. Tento případ byl vybrán také z důvodu dostatku informací ve spisové dokumentaci OSPOD a možnost pozorování a osobního kontaktu s členy rodiny.

4.6 Organizace výzkumu a průběh

Samotný výzkum probíhal na půdě oddělení sociálně-právní ochrany dětí ve Vsetíně a v místě bydliště klienta. Bylo prováděno pozorování při jednání sociálních pracovníků s klientem a při šetření v místě bydliště klienta, taktéž nahlížení do spisové dokumentace dětí. Na závěr byl proveden rozhovor s pěstounem dětí. Vedoucí oddělení pro tuto situaci vyčlenil místnost, kde jsme měli s pěstounem soukromí. S ohledem na povahu nestrukturovaného rozhovoru byly otázky připraveny jenom okrajově. Na začátku rozhovoru byl pěstoun obeznámen s účelem získaných informací a byl mu předán k podepsání souhlas s nahráváním rozhovoru. Rozhovor celkově trval asi půl hodiny, kdy mi pěstoun sděloval průběh přechodu dětí do jeho péče a problémy s tím spojené.

4.7 Zdroje dat

Abychom měli dostatek informací k vytvoření kazuistiky, byl použit rozhovor s pěstounem, který měl odkrýt zkušenosti pěstouna s období přechodu dětí do pěstounské péče, také zúčastněné pozorování, které pobíhalo od začátku výkonu praxe výzkumníka, jako poslední byla použita spisová dokumentace každého dítěte, která zároveň sloužila k seznámení se s případem. Se všemi zdroji dat jsme pracovali a vyhodnocovali pomocí techniky otevřeného kódování (techniky „vyložení karet“).

4.7.1 Rozhovor

Na začátku, před realizací rozhovoru, jsme se na postupu domluvili s vedoucím oddělení sociálně-právní ochrany dětí a se sociálními pracovníky, které mají konkrétní případ na starosti. Poté, co jsme získali ústní souhlas vedoucího oddělení o celkové realizaci praktické části, začali jsme se připravovat na setkání s pěstounem.

Na prvním setkání s pěstounem jsme ho obeznámili s účely výzkumného šetření a požádali o souhlas a realizaci rozhovoru. Podmínkou pořízení nahrávky rozhovoru byla změna všech zavádějících osobních údajů, které by mohli nějakým způsobem odkrýt totožnost

děti či pěstouna. Rozhovor jsme uskutečnili na půdě oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kdy nám pro tuto činnost vedoucí oddělení vyčlenil místnost, kde jsme měli dostatek soukromí. Již při přípravě bakalářské práce jsme se rozhodli pro nestrukturovaný rozhovor. Tento rozhovor je založený na volném vyprávění respondenta, proložený otázkami ze stran výzkumníka.

Cílem rozhovoru je zjištění a popis změn vnímání a chování u dětí před a po procesu přechodu. Jde o to, abychom se dozvěděli potřebné informace k zodpovězení výzkumných cílů a výzkumných otázek.

Na začátku rozhovoru jsme pěstouna požádali o písemný souhlas k nahrávání rozhovoru a použití informací pro účely bakalářské práce, který je vložen mezi přílohami spolu s doslovným přepisem celého rozhovoru. V úvodu rozhovoru jsme ještě jednou respondenta seznámili s účelem šetření a tématem celé bakalářské práce. Poté jsme začali pokládat první otázku, která měla vést k rozpovídání pěstouna k tématu. Během rozhovoru byly položeny otázky, kterými jsme se doptávali na určitou situaci či detail.

Druhá fáze výzkumu byla orientována na zúčastněné pozorování, které bylo prováděno praktikantkou v době výkonu praxe.

4.7.2 Zúčastněné pozorování

Tato metoda byla použita s ohledem na místo výkonu praxe, zároveň s rozhovorem a rozborem spisové dokumentace. Pozorování probíhalo od prosince 2015 do března 2016. Pozorování se konalo přímo na oddělení sociálně-právní ochrany, kdy klient nebo děti, samostatně nebo dohromady, navštěvovali příslušné sociální pracovníce, které jim byly na začátku procesu přiděleny. Pozorování probíhalo i v místě bydliště klienta, kde probíhalo šetření sociálních pracovníků i s přítomností praktikantky, tedy autorky bakalářské práce.

Zúčastněné pozorování bylo zaměřeno na chování dětí, podmínky jejich současného bydlení a reakce na vzniklé situace. Toto pozorování je zachyceno a zaznamenáno samotným výzkumníkem z pohledu praktikantky.

V další fázi psaní bakalářské práce jsme se zaměřili na spisovou dokumentaci OM, ve které jsou zaznamenány informace z již provedených šetření. Tyto informace sloužily k získání celistvého náhledu na případ.

4.7.3 Rozbor spisové dokumentace ochrany mládeže

Dokumenty nám byly poskytnuty k prozkoumání vedoucím oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Spisová dokumentace OM obsahuje již provedené výzkumy a šetření v rodině, obsahuje záznamy z případové konference, konané v období výkonu praxe autorky bakalářské práce, proto je psaný záznam z konference použit při zpracování spisové dokumentace. Spisová dokumentace rozšiřuje pohled výzkumnice do situací, které buď nemohla vypořádat, nebo jí pěstounem daná informace nebyla sdělena.

Rozbor spisové dokumentace spolu s rozhovorem a pozorováním slouží ke zpracování kazuistiky daných dětí. Všechny záznamy a dokumenty jsou k dispozici v oddílu určeném pro přílohy.

5 ANALÝZA DAT

V následující kapitole jsou analyzována data, která jsme získali pozorováním, nestrukturovaným rozhovorem s pěstounem a analýzou spisové dokumentace OM.

Analýza dat je prováděna otevřeným kódováním – informace jsou rozčleněny na jednotlivá hesla – kódy. Pro velké množství kódů, vzniklých při jejich zpracování jsou jednotlivé kódy zastoupeny tzv. subkategoriemi, které jsou následně zařazena do kategorií. Důvod tohoto postupu je přehlednost daných výstupů. Výstupem každé analýzy bude schéma kategorií, které se následně sjednotí v celistvých kazuistikách dětí v další části práce.

Následnou technikou jsme si vybrali techniku „vyložení karet“. Jedná se o to, že pracujeme s kategoriemi a kódy v našem případě s podkategoriemi, vzniklé otevřeným kódováním a uspořádáme si je tak, aby sestavovaly souvislý text. (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 226)

5.1 Analýza pozorování

Pozorování dětí v pěstounské péči probíhalo za spolupráce se sociálními pracovníci MěÚ Vsetín, kde pozorovatelka působila jako praktikantka. Pozorování probíhalo jak na pracovišti sociálních pracovníků, tak při jednání u klienta doma. Pro účely této práce byly zpracovány tři záznamy pozorování v odlišných prostředích, kdy byla praktikantka a pozorovatelka přítomna.

Pozorované děti jsou pod dohledem sociálních pracovníků již několik let, proto je pro ně jednoduché být otevřené. Přesto jsou pro děti, ale také pro pěstouna, sociální pracovníce jakýmsi druhem kontrolního orgánu.

Obrázek 1 Schéma kategorií a subkategorií – analýza pozorování

5.1.1 Kdo je jaký?

Do této kategorie byly zařazeny podkategorie týkající se vypořizovaných informací o dětech. Dozvídáme se, jak děti působily na pozorovatelku, která s nimi byla v kontaktu v roli praktikantky a účastnila se většiny kontaktů sociálních pracovníc a pěstouna nebo dětí od prosince 2015 do března 2016.

Podkategorií **nechuť přizpůsobit se**, popisujeme Karlovu pasivitu a netoleranci vůči pocítům druhých. Karel se při všech pozorování choval velmi plaše a roztěkaně. Při jednání na OSPODu se řešil jeho přestupek. S Karlem byl veden výchovný rozhovor z důvodu jeho tajného výletu do Přerova za údajnou přítelkyní. Pěstounovi řekl, že jede na výlet s třídním učitelem, který byl však ve škole a žádný výlet se nekonal. Karel nějakou dobu zapíral, ale čím více lhal, tím více se zaplétal do vlastních výmyslů. Nakonec se sám donutil přiznat. Bylo na něm vidět, jak se stydí a zdržuje, jen aby oddálil trest. Nakonec uznal, že udělal chybu a potrestání přijal. Další pozorování proběhlo v rámci případové konference, kde se mimo jiné řešil Karlův prospěch. Karel byl přítomen jako jediný, i když se některé body týkaly i jeho sourozenců. Karlovi bylo doporučeno, aby začal školu brát vážně, aby se začal snažit a projevovat aktivitu v hodinách, jinak nezvládne dokončit druhý ročník. Karel reagoval pohledem do země a červenáním, ale za svým tvrzením si stál: „Já tento obor dostudovat chci, chci ho dokončit, nechci přejít na jinou školu!“

Vyšlo také najevo, že Karel moc dobře nezvládá stresové situace a nedokáže odhadnout své chování. Například, když vyhrožoval přes textovou zprávu spolužákovi, který na něj následně podal trestní oznámení na PČR. Karel nezopakoval, co přesně spolužákovi řekl a napsal, jen obecně informoval, že se objevily sprostá slova a výhrůžky. Z tohoto lze usuzovat, že Karel jedná bezmyšlenkovitě a okamžitě, aniž by si promyslel následky svého jednání. Jedním z bodů dotýkajících se Karla přímo, byl ten, že matka má podanou žádost o přechodu Karla do její péče. Karel však míní: „Chci zůstat v péči pěstouna, nechci nic měnit, je to má vůle.“

Karel za několik měsíců dosáhne plnoletosti, proto se probírala i jeho budoucnost. Karel chce zůstat u pěstouna, dostudovat a o dalších plánech zatím nepřemýšlel. Pěstoun i otec souhlasí. Otec je přímo proti péči matky. Dle vypořizovaných reakcí, otec má vůči matce dost negativní postoj.

Ivana se jeví jako hodná a klidná dívka. Je také velmi bystrá a vyhledává možnost jak se ukázat a předvést co umí. Proto subkategorie nese název **snaha vystoupit**. V přítomnosti sociálních pracovníků a pozorovatelky moc nemluví, oční kontakt však byl navázán a i úsměvy byly opětovány. Ale v případě, že může ukázat, jak je chytrá, se z ní stane upovídaná dívka. Při vyplňování zadaných úkolů – technik se s chutí pustila do práce a vypadalo to, že je ráda, že se může předvést. Při šetření v rodině, kdy Ivana byla přítomna, se praktikantce podařilo navázat kontakt, pouze jednoduchý. Ivanka na otázky odpovídala jednoslovně, ale bez přemýšlení a věcně.

Jana je nejmladší z dětí v pěstounské péči. I přes viditelnou autistickou poruchu je upovídaná, aktivní a energická. Proto se název podkategorie jmenuje **velká energie**. Při jednání na půdě OSPOD jí vyplnění techniky trvalo déle než Ivaně, ale přesto pečlivě všechno vypsala a s radostí odevzdala. Při šetření u pěstouna doma, byla Jana v dobré náladě, pochlubila se nám se žákovskou knížkou, rozpovídala se, co ráda dělá a co ten den dělala. Janička nebyla přítomností pozorovatelky nijak ovlivněna a chovala se zcela přirozeně a spontánně.

5.1.2 Životní příběh

Tato kategorie byla vytvořena na základě informací o celé rodině, včetně pěstounovi družky, biologických rodičů dětí a dalších dětí žijících ve společné domácnosti.

Podkategorie **způsob bydlení** zahrnuje současné zázemí pro rodinu pěstouna. Rodina pěstouna žije v obci v blízkosti Vsetína. V bytě 1+1 žije pěstoun, jeho družka, pěstounův vlastní syn, děti svěřené do PP, dvě děti přítelkyně pěstouna a pes. Byt tvoří jedna místnost s kuchyní a obývacím pokojem a druhá místnost slouží jako ložnice. Byt je malý, tmavší, ale vhodný k bydlení.

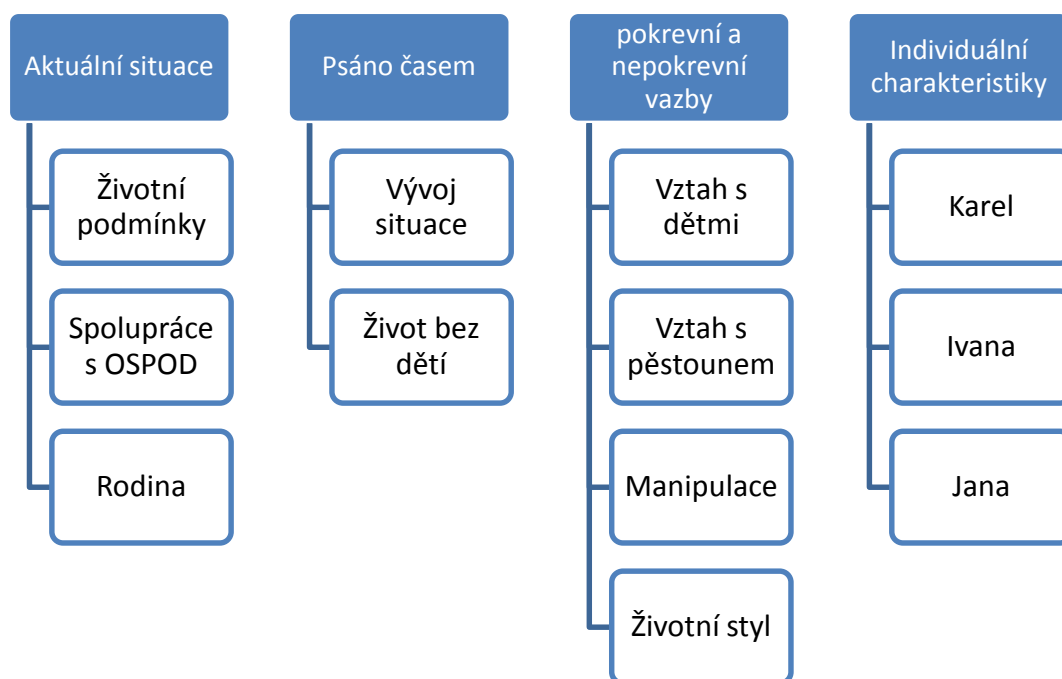
Stav těla a mysli popisuje zdravotní, ale hlavně psychický stav pěstouna. Na šetření i na PK bylo zmíněno, že pěstoun musí podstoupit operaci, která způsobí komplikace s péčí o děti. Hospitalizace by měla trvat jenom jednu noc, ale přes den se o děti musí postarat družka pěstouna. Na PK otec dětí nabízel pomoc, bylo vidět, že má opravdový zájem, aby režim dětí byl narušen co nejméně. Pěstoun pomoc odmítl s tím, že to s přítelkyní zvládnou, ale vzal v potaz, že mu pomoc byla nabídnuta. Pěstoun v této době vypadal velmi vyčerpaně a v psychické nepohodě. Jeho míněním bylo, že se toho sešlo více a že po operaci, kdy jedna starost odpadne, se situace zlepší.

Potřeby dětí jsou na prvním místě, stejně jako zájem o jejich nejvyšší dobro. Otec, který se jevil jako klidný, sympatický a starostlivý muž, zřizoval dětem režijní průkazky, pěstoun zase měl za úkol zajistit, aby každé z dětí mělo oblečení a obuv, vhodné na dané roční období. Oba se spolu na výchově dětí a jejich potřebách domlouvají a úzce spolu spolupracují. Matka tvoří v této spolupráci výjimku. Má svůj vlastní podíl na tom, že děti jsou od dětství zadlužení, z toho vyplývá, že zodpovědnost rozhodně není její silnou stránkou. Matka má manipulativní sklony, často mění své názory, uvádí mylné informace jak ve vztahu k dětem, tak ve vztahu k pěstounovi, často poukazuje na dlení nedostatečné prostředí pro vývoj dětí. Na Velikonoce požadovala, aby děti přijely na prázdniny, ale jelikož další iniciativu neprojevila, na přání pěstouna i samotného Karla, zůstávají děti na Velikonoce u pěstouna. V nejlepším zájmu dětí je, aby zůstaly spolu a v místě, kde budou jejich potřeby uspokojovány. Proto si pěstoun i otec přeje, aby Karel a nejmladší syn i nadále setrvali v jeho péči. I podle sociálních pracovníků a TAS se na pěstouna lze ve všem spolehnout a nevidí důvod odchodu dětí z jeho péče.

5.2 Analýza rozhovoru

Rozhovor byl veden s pěstounem všech tří dětí na MěÚ Vsetín. U rozhovoru byl pouze pěstoun a pozorovatelka. Celý rozhovor probíhal zcela otevřeně, pěstoun s pozorovatelkou spolupracoval v plném rozsahu. Jeho vyjadřování bylo komplexní. Celý přepis rozhovoru je uveden v příloze P II – Nestrukturovaný rozhovor s pěstounem.

Všechny informace získané od pěstouna v průběhu rozhovoru jsou převedeny na kódy a následně zařazeny do kategorií dle kritérií podobnosti. Všechny kódy byly přidělovány v papírové podobě. Vzhledem k velkému množství kódů získaných v průběhu rozhovoru jsou kódy postupně přidělovány do subkategorií. Všechny kategorie a podkategorie jsou uvedeny v následujícím schématu.

Obrázek 2 Schéma kategorií a subkategorií – analýza rozhovoru

5.2.1 Aktuální situace

Životní podmínky popisují v podstatě to, co již bylo odhaleno při pozorování. Pro kompletnost, si to ještě jednou shrneme. V současné době bydlí rodina v obci u Vsetína v bytě 1+1. Domácnost zde sdílí pěstoun, 6 dětí (2 děti partnerky pěstouna) a pěstounova partnerka, které byt patří. Děti s přítelkyní svého pěstouna vychází relativně v pořádku. Dříve měli problémy (dodržování pravidel, respekt vůči ní), ale po tom, co si o situaci otevřeně promluvili s pěstounem, došlo ke zlepšení vztahů.

V komunikaci a **spolupráci s OSPOD** není v rodině žádný problém. Pěstoun vzorně a poctivě s pracovníci v nutných případech spolupracuje a nestěžuje si na přístup a kvalitu služeb pracovníků.

Rodina je pro děti důležitá, se širší rodinou mají navázaný blízký vztah. Otec dětí je s nimi v kontaktu, jezdí k dětem na návštěvy i delší dobu (v období prázdnin). Pěstoun pravidelně

informuje o situaci ve škole a o problémech. Děti oslovují pěstouna „tati“, od malička mají spolu vybudovaný opravdu rodinný vztah. Ale i z druhé strany považuje rodina pěstouna všechny děti za členy rodiny a pokrevní vztahy téměř nebere v potaz. Rodiče pěstouna bydlí asi 200 metrů od jejich bytu spolu s pěstounovou sestrou a její rodinou. Od malička děti pěstoun vede k tomu, aby se mu svěřovaly s problémy a měly v něm oporu. Děti mají v současném bydlišti více aktivit, nenudí se.

Pěstoun o své rodině říká: „Já bych děti za nic na světě nevyměnil, protože když člověk vidí, jak rostou a jsou zdraví a všechno, člověk musí být spokojený! A Janičku, když jsem ji vyloženě „vypiplal“ z peřinky.“

5.2.2 Psáno časem

V této kategorii je obsažena subkategorie **vývoj situace a život bez dětí**, které spolu souvisí. Pěstoun byl v manželství s biologickou matkou po dobu 3 let. Žili spolu v společné domácnosti se třemi dětmi z předchozího vztahu. Během společného soužití se narodil další syn. Žena celou rodinu opustila kvůli jinému muži. Po rozvodu se pěstoun staral o všechny děti a v této době byl nezaměstnaný. Jakmile si našel práci, byl nucen odjet do Prahy a děti přenechal v péči matky. Pravidelně se o děti zajímal a navštěvoval. Z pěstounova pohledu se žena o děti starala nedostatečně – nechodily ani do školy. Děti měly špatný prospěch a neučily se. V dané situaci opustil své pracovní místo a zažádal o pěstounskou péči. V nejlepším zájmu dětí mu bylo vyhověno. Jedním z důležitých faktorů tohoto rozhodnutí bylo i to, že děti chtěly do péče pěstouna. Matka si našla nového přítele, který nenavázal s dětmi dobré vztahy. Děti zdědily rodinný dům nedaleko Olomouce, po své tetě. Pěstoun se i s dětmi přestěhoval do nového domu, který byl ve špatném stavu. Následkem nezodpovědného chování matky (neplacení nájemného) přišla o byt, ve kterém bydlela se svým novým přítelem, a pěstoun svolil k tomu, aby se na čas nastěhovali k nim do rodinného domu. Jediným důvodem jeho rozhodnutí byly děti. Žili ve společné domácnosti jeden rok, během kterého měla několik nových partnerů. Pěstoun se cítil osaměle – neměl si s kým popovídat ani neměl nikoho, kdo by mu pomohl. Proto se rozhodl vrátit domů do obce v okolí Vsetína. Matka nadále žije v rodinném domě po tetě.

5.2.3 Pokrevní a nepokrevní vazby

V této kategorii zjišťujeme, jaký je **vztah s dětmi** a všemi jejich blízkými osobami a jaké vztahy panují mezi dospělými navzájem. Matka dětí v současné době žádá o svěření Karla

a nejmladšího syna (Petra) do své péče. Děti mají svoji matku rády. Někdy je to ovšem složité, často říkají, že ji mají rádi a na druhou stranu se objevují chvíle, kdy ji nesnáší. Jedním z důvodů je to, že jim neustále něco slibuje, ale své sliby neplní, což má také velký vliv na pěstouna. Například na Vánoce slíbil dětem spoustu dárků, které si přály, nebo že o prázdninách pojedou na výlety, dovolenou apod. Matka dětí aktuálně nemá žádný dlouhodobý vztah, a dává přednost krátkodobým vztahům před dětmi a péčí o ně. Dům, ve kterém žije, neudrzuje, takže není vhodný pro život dětí.

Ve vztahu k pěstounovi se matka dětí chová arogantně. Pěstoun je rád, že se přestěhovali zpět a nejsou tak často v kontaktu. Kontakt dětí s matkou se však snaží podporovat, přesto, že jeho komunikace s ní je obtížná, ale pravidelně ji informuje o dětech. Například, když měla narozeniny, dal dětem telefon a ty s ní dlouho mluvily. Matka dětí se nyní nestará o dům, přesto, že nemusí platit nájemné, jak bylo dohodnuto v minulosti.

Podkategorie **manipulace** odhaluje schopnosti matky řídit své děti. Matka se projevuje manipulováním s dětmi i ostatními lidmi. Dokáže děti ovlivnit slovy nebo drobnými dárky a navádí děti proti pěstounovi. Pěstoun má problémy s chováním dětí vždy po jejich návratu od matky. Nejvíce se jí daří ovlivňovat Karla. Pokud se pěstoun snaží vysvětlit situaci, reakce dětí se obrátí proti němu.

Matka dětí má nyní zájem o přidělení dětí do vlastní péče. Pěstounův názor je takový, že chce pouze alimenty, které by jí museli platit otcové dětí. Vyčítá pěstounovi peníze, které pobírá v rámci pěstounské péče, ale odmítá vidět starosti a povinnosti, které jsou z péči o děti spojeny, a nezajímá se o to. Je toho názoru, že jestliže by chtěla mít děti ve své péči, musela by změnit svůj **životní styl**, tzn. Starat se o děti a věnovat se jim. V takovém případě by musela přestat s krátkými známostmi a zaměřit se především na rodinu.

5.2.4 Individuální charakteristiky

Z této kategorie byly vytvořeny subkategorie, které se zaměřují na jednotlivé děti a základní informace o dětech podané pěstounem při rozhovoru. Názvem jednotlivých subkategorií jsou jména dětí. Pravá jména dětí byla nahrazena pro účely zachování anonymity.

Karel je nejstarší z dětí v pěstounské péči. Tento rok mu bude 18 let. Z rozhovoru vyplývá, že největší problém, který s ním pěstoun má, je vzdělávání. Karel je líný chlapec, kterému se nechce učit. První ročník střední školy Karel dokončil až po dvou opravných

zkouškách. Pěstoun se snaží ho k učení přimět, ale biologická matka jej dle slov pěstouna, podporuje v lenosti. Karel je zmatený z rozdílných přístupů dospělých a často mění své názory. Biologický otec se přiklání k přístupu pěstouna.

U biologické matky má Karel volnější styl výchovy, ale u pěstouna musí respektovat jeho pravidla. Po prázdninách u matky se rozhodl k ní vrátit, pak si situaci rozmyslel a svou změnu rozhodnutí musí potvrdit u soudu.

Když měl Karel problém, nesevěřil se pěstounovi a následkem toho pak musel řešit vzniklou situaci s pracovníci OSPOD.

Ivana je prostřední dítě ze tří dětí v pěstounské péči. Je jí 17 let. Při přechodu k pěstounovi neměla Ivanka žádné problémy ve škole. Na nové základní škole měla výborný prospěch a zapadla do kolektivu. Přestup na střední školu byl pro ni náročný. Byla hodnocena čtverkami a byla z toho v psychické nepohodě. Nyní je situace ale lepší, prospěch se výrazně zlepšil a Ivana je spokojená. Studuje obor Cukrářka na Střední odborné škole ve Vsetíně.

Jana je nejmladší z dětí v pěstounské péči (15 let). Jana je autistka, kvůli čemu musí pravidelně dojíždět k lékařům v místě bývalého bydliště, protože změna doktorů by neovlivnila dobře Janiččin stav. V místě předchozího bydliště měla Jana problémy ve škole. Občas se stávalo, že se v průběhu vyučování zasekla a odmítala komunikovat s okolím. Pěstoun byl nucen v takových případech dojíždět do školy na kole uklidnit ji. Jana navštěvuje 8. Ročník základní školy praktické. Dříve měla ve škole problémy a pěstoun se s ní musel učit i 5 hodin denně, ale v současné době se situace zlepšila a Jana zvládá vypracovat domácí úkoly sama. Do školy jezdí Jana vlakem a zcela sama, pěstoun se na ni může spolehnout. Dříve byl nucen ji vozit do školy každý den autem. V budoucnu by Jana ráda pracovala jako zahradnice a proto chce jít studovat na střední školu do Valašského Meziříčí. Je to její sen již delší dobu a i proto se pěstoun připravuje na to, že bude muset každý den Janu do školy i ze školy vozit autem – Jana nechce být ubytovaná na internátu.

5.3 Analýza spisové dokumentace OM

Při zpracování praktické části, byla výzkumníkovi poskytnuta k nahlédnutí spisová dokumentace OM (Ochrany mládeže). Souhlas ke zpracování údajů ze spisové dokumentace byl praktikantce poskytnut vedoucím oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Všechny zavádějící informace o osobách, budou změněny nebo nezařazeny do vyhodnocování. Výzkumnice v rámci praxe podepisovala souhlas o mlčenlivosti, proto byly všechny údaje, které by mohly poukázat na konkrétní osoby zcela změněny.

Spisová dokumentace obsahuje veškeré údaje a informace o pěstounovi, biologických rodičích a dětech. Každé dítě má založenou vlastní spisovou dokumentaci, kdy jsou na začátku všech spisů poznačeny informace o rodině a následují už individuální informace o dítěti, jeho potřebách, vývoji, apod.

Spisová dokumentace byla opět zařazena do kategorií, které vznikaly prostřednictvím vytvořených kódů.

Obrázek 3 Schéma kategorií a subkategorií – analýza spisové dokumentace

5.3.1 Nezbytný životní proces

V této kategorii jsou zahrnuty informace o zdravotním stavu dětí, jejich povaze, tak jak se projevují ve svém přirozeném prostředí a také zvládnání jejich sebeobsluhy.

V této podkategorii **Zdraví** se dozvídáme, jak na tom děti byly v dětství a jaký vliv měl přechod na jejich zdravotní stav. Zdravotní stav dětí je takový, že kromě Jany, žádné z dětí nemusí brát žádné trvalé léky. Kromě autistické poruchy byla Janě diagnostikována LMR a ADHD, což zvládá pěstoun i ona sama udržet v mezích. Po přechodu se zdravotní stav Jany zlepšil na takovou úroveň, že jediné pravidelné léky bere na zklidnění. Dávkování je schopna si hlídat sama, přesto pěstoun užívání léků kontroluje. Ivanina mentální vyspělost

se pohybuje v podprůměru, v současnosti však projevuje zlepšení na takové úrovni, že školu zvládá s výborným prospěchem. Léky neužívá žádné. Musí cvičit neboť se léčí s mírnou skoliózou. Karel je nejstarší z dětí. Jeho intelektuální vývoj se pohybuje v pásmu hlubokého podprůměru, což se projevuje hlavně na školních výsledcích. Karel nezvládá reakce na krizové situace a stále pracuje na sebeovládání.

Povaha dětí je u každého rozdílná. Jana je urážlivá a tvrdohlavá dívka. Umí být veselá a velmi upovídaná. Je u ní vidět velká radost z každého malého úspěchu. Potřebuje svůj klid a prostor. Ivana se projevuje jako tichá, klidná a nekonfliktní. Je velmi ovlivnitelná okolím. Vykonávané činnosti dělá pomaleji než ostatní, ale s velkou pečlivostí. Je chytrá a zvědavá. Karel je před autoritami tichý a nemluvný, podle slov pěstouna rád pomáhá druhým. Je velmi ovlivnitelný, hlavním působícím faktorem je matka, která s ním dokáže manipulovat.

Poslední subkategorii této kategorie je **samostatnost**, ke které pěstoun vede všechny děti. Všechny děti zvládají základy sebeobsluhy. Je potřeba dohledu hlavně u Jany, ale i u ostatních, ovšem v menší míře. Všechny děti ovládají hygienické návyky, umí si připravit jednoduchá jídla. Ivana ráda pomáhá s úklidem domácnosti. Děti jsou schopny dopravit se samy například do školy. Orientace ve městě je slabší.

U všech tří stránek – zdravotní, povahové a sebeobsluhy, došlo ke zlepšení při působení výchovného vlivu pěstouna.

5.3.2 “Osobní“ život

Kategorie „osobní“ život obsahuje sdělení o zálibách dětí, popisuje kontakt s kamarády a s rodinou a školní výsledky.

Každé z dětí má oblibu v něčem jiném, v podkategorii **koníčky** je u každého z dětí popisujeme. Jana má ráda práci na zahrádce a vše s tím spojené. Jejím dlouhodobým snem je stát se zahradnicí. Kromě toho hraje na flétnu, jezdí na kole a miluje svou rodinu a pejska. Ivana ráda vaří a peče, chodí se psem na procházky, bruslí a hraje stejně jako Jana na flétnu. Karel má oblibu v opravování strojů všeho druhu. Jeho snem je vlastnit dílnu. Zajímá se o auta, plave a hraje fotbal. Jeho koníčkem je i brigáda, kterou si našel, a kde ve volném čase dochází.

Subkategorie **kontakt s druhými** se bude dotýkat vztahu dětí k jiným lidem, mimo okruh rodiny. Ve společnosti vrstevníků se každé z dětí projevuje jinak. Karel je ovlivnitelný kamarády, někdy se stane, že se nechá svést ke špatnému chování. Má dost kamarádů, kteří

na něho podle všeho, nemají zrovna dobrý vliv. Ivana je oblíbená, má spoustu kamarádů, ale je jimi také dost ovlivnitelná. Zatím však nemá žádné problémy. Jana moc kamarádů nemá, zmíněn je jeden kamarád ze školy, se kterým se navštěvuje. Ráda tráví čas o samotě.

Vztahy s rodinou popisují vnímání jednotlivých členů. Všechny tři děti mají s rodinou velmi vřelý vztah. Navštěvují se jak s rodinou pěstouna, tak s rodinou svého biologického otce. S družkou pěstouna i jejími dětmi, stejně jako s přítelkyní otce vycházejí všechny děti dobře. K matce mají sporný vztah. Mají ji velmi rádi, ale mnohokrát je zklamala, takže chybí důvěra. Jezdí k matce na prázdniny a jsou i v telefonickém kontaktu. Karel přemýšlel i o možnosti bydlení s matkou, ale po přehodnocení aktuální situace, tuto myšlenku opustil.

Subkategorie **školní vývoj** popisuje jejich cestu od základní školy po současnost. Ve škole nejlépe prospívá Jana na ZŠ praktické, kde exceluje výborným prospěchem. Docházka je bezproblémová, stejně jako plnění úkolů. U Ivany došlo k mírnému zhoršení při přestupu na střední školu, ale i její prospěch je hodnocen velmi kladně. Žádné jiné výchovné problémy škola nesignalizuje. Karel je ze všech dětí, co se týká prospěchu, nejproblémovější. Na učivo nestačí, propadá ve všech předmětech a neprojevuje ani snahu ke zlepšení. Výchovné problémy se u něj objevily, např. má podmíněčné vyloučení ze školy, za kouření v šatně. Chlapec o dokončení studia velmi stojí a nechce se vzdávat. Jako motivace by mohl sloužit fakt, že pokud si prospěch do konce roku nezlepší, bude nucen přejít na jiný obor, což Karel v žádném případě nechce dopustit.

6 KAZUISTIKA DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Kazuistika byla vypracována na základě analýzy rozhovoru s pěstounem, zúčastněného pozorování výzkumníka a spisové dokumentace OM, poskytnuté oddělením sociálně-právní ochrany dětí ve Vsetíně. Spojením těchto tři metod vzniká souvislý příběh o životě tří dětí, které se od malička pohybovaly v nepodnětném rodinném prostředí, následně do jejich života vstoupil člověk, který ovlivnil jejich životy natolik, že se stal nedílnou součástí jejich žití.

6.1 Obecné informace o životě dětí

Z dokumentace víme, že rodina žila v obecním bytě. Během tří let se do rodiny narodily tři děti. V tuto dobu vznikaly velké spory mezi manželi, rodina byla bez finančních prostředků, často si brali velké půjčky na jméno otce, mezitím si matka našla několik dalších milenců. Spojením těchto faktorů došlo k rozpadu rodiny. Matka si našla přítele z dětství, nynějšího pěstouna, s kterým navázala vztah, následně uzavřeli manželství. Dá se říct, že Karel navázal s manželem matky velmi blízký vztah a bral ho jako otce. V této době byly Karlovi 3 roky Ivaně 2 roky a Janě necelý 1 rok. Rodinná situace se v průběhu dalších let opět začala opakovat, matka měla vysoké nároky, takže bylo potřeba si brát další vysoké půjčky. V té době přibylo do rodiny ještě jedno dítě. Muž se rozhodl, že si najde práci na černo, aby mohl půjčky snadněji splatit a odjel do Prahy. Mezitím si matka našla další milence, péči o děti zanedbávala do takové míry, že nezletilý Karel spadl ve škole o několik stupňů, měl neomluvené hodiny, z okolí bydliště se na OSPOD dostávaly informace, že se matka o děti nestará a je stále mimo domov. Z těchto důvodů se manžel z Prahy vrátil a zažádal o rozvod a o svěřeni dětí do jeho péče. Proces přechodu dětí do péče nevlastního otce proběhl rychle, jelikož se jednalo o svěřeni do příbuzenské pěstounské péče. Matka vystupovala proti PP, ale jelikož se o děti nestarala a zanedbávala je, rozhodnutí soudu bylo ve prospěch pěstouna.

Děti zdědily po tetě rodinný dům v Olomouci, žily v něm spolu s pěstounem po dobu více než jednoho roku, kdy už byly v PP. Poslední rok bydlení v Olomouci, s nimi sdílela dům i jejich matka se svým přítelem. Pěstoun k tomu svolil, jen kvůli dětem. Po nějaké době se pěstoun a děti odstěhovali na Vsetín. Dům zůstal obývaný matkou dětí, která zavinila zadlužení dětí, z důvodu, že neplatila daň z nemovitosti.

Poslední 2 roky pěstoun a děti bydlí na Vsetínsku, v bytě pěstounovi družky. V bytě bydlí dva dospělí a šest dětí. Rodina chová ještě většího psa. Byt 1+1 je zařízen tak, že jednu místnost tvoří kuchyň spojená s obývacím pokojem a v druhé místnosti se nachází společná ložnice. Zde je umístěno 7 postelí, z toho jedna manželská a pak pro každé dítě jedna postel. Byt je opravdu malý a skromně zařízený, ale podle slov dětí, přítelkyně pěstouna velmi dbá na pořádek a úklid.

Pěstoun a matka spolu komunikují velmi obtížně. Jak pěstoun řekl: „Bejvalka mi odjakživa dělala samé naschvály, proto jsem byl nucen vše řešit hlavně přes sociální pracovníky.“ Matka dokáže děti ovlivnit a zmanipulovat tak, že se pak všechny obrátí proti pěstounovi. Ten dle svých slov, s tím už žije delší dobu a zvykl si na to. Ovšem manipulace dětí rozhodně není v jejich zájmu, jelikož se pak neumí racionálně rozhodnout a jsou zmatené a v psychické nepohodě.

6.2 Kazuistika Karel

Základní údaje: Karel je 17letý chlapec. Letos mu bude 18 let. Narodil se v manželství, jako první dítě. V dětství mu byla diagnostikována LMR jak jsme se dozvěděli ze spisové dokumentace. Ze spisové dokumentace dále vyplynulo, že Karel v péči matky prokazoval psychické deprivace, které se po přechodu do péče pěstouna zlepšily. Dle doporučení psychologa by měl chlapec navštívit speciálně psychologické centrum. V SPC nikdy nebyl. Co se týká intelektu, jeho výkon se pohybuje v podprůměru. V současné době se Karlův stav natolik zlepšil, že deprivace ustoupila, nepotřebuje žádné léky

Povaha Karla je složitá, jeví se jako tichý a zakřiknutý chlapec. Podle slov pěstouna s ním výchovné problémy nejsou, je hodný, přátelský a rád pomáhá ostatním. V minulosti se však spolu s několika vrstevníky dopustili několika přestupků, jako například krádeže sladkostí v obchodě nebo poškození mysliveckého posedu. Za obojí byl potrestán a poučen o následcích. Karel zvládá stresové situace nepřiměřenými reakcemi. Jedná okamžitě a bezmyšlenkovitě, aniž by se zamyslel nad následky svých činů.

Vztah s blízkou i širší rodinou má navázán. S biologickým otcem má velmi vřelý vztah. Jsou v telefonickém kontaktu a pravidelně se navštěvují. Karel má v první řadě vzor v pěstounovi a v druhé řadě v otci. Matku má velmi rád, ale i nadále chce setrvat u pěstouna. Karel je velmi ovlivnitelný hlavně ze strany matky, která ho při návštěvách nebo

pobytu dětí u ní, navádí a ovlivňuje proti pěstounovi. Po návratu s ním dle pěstouna nemůže rozumně nic probírat.

Karel má dost kamarádů, jeho komunikace s pracovníky OSPOD je na dobré úrovni. Úroveň komunikace ve stresových situacích klesá, což je pravděpodobně zapříčiněno psychickou deprivací z dětství.

Schopnost sebeobsluhy zvládá dobře. Dokáže se postarat i o sourozence. Hygienické návyky jsou mu vlastní. Dokonce si dokáže udělat jednoduchá jídla. Karel momentálně nenavštěvuje žádný zájmový kroužek, ale dochází na brigádu, v rámci praxe.

Karel odchodil 8 let školní docházky v ZŠ v Olomouci, poté se přestěhovali s pěstounem na Vsetínsko a zde dokončil 9. třídu na ZŠ praktické. Nyní studuje ve 2. ročníku SOŠ ve Vsetíně. Prospěch je podprůměrný, dle slov pěstouna: „Problémy s ním nejsou, kromě školy.“ První ročník musel 2x opravovat než jej dokončil, zdá se, že v současnosti školu zvládá s velkými obtížemi. Třídní učitel na PK, mimo jiné konané i kvůli prospěchu Karla, řekl: „je otázkou, zda je Karel schopný tento obor zvládnout, ale přestup na jinou školu by situaci moc neřešil.“ Karel má v současné době podmíněčné vyloučení ze školy, platné 1 rok.

Matka žádala o svěření Karla a jeho nejmladšího bratra Petra (pěstounův vlastní syn), ale pěstoun i biologický otec si přáli, aby chlapci zůstali i nadále v péči pěstouna. Otec se otevřeně staví ke vztahu k matce negativně. Dle jeho názoru není v zájmu dětí, aby bydlely s ní.

6.3 Kazuistika Ivana

Ivaně bude letošním rokem 17 let. Narodila se v manželství jako druhé dítě. V dětství jí nebyla diagnostikováno žádné postižení. Intelektový vývoj je v podprůměrném pásmu. Ivana prokazovala v péči matky psychickou deprivaci, která po přechodu do PP zmizela. Ještě v loňském roce navštěvovala urologa, kvůli pomočování. V současnosti se již nepomočuje. Momentálně bere léky na alergie, jinak je zdravá.

Ivana je podle slov pěstouna, milá, tichá, citlivá dívka. Znamky agrese neprojevuje. Žádné výchovné problémy s ní nejsou. V minulosti projevovala nevhodné chování přes spolužáky a jednou pod vlivem spolužáků měla ukrást učitelce peníze. Ivana je pomalejší při vypracovávání úkolů nebo při pomoci v domácnosti, ale vše dělá velmi pečlivě.

Vztah s širší rodinou udržuje. Doma si rozumí se všemi sourozenci i s dětmi pěstounovi družky. S otcem má vřelý vztah. Jsou spolu v kontaktu přes telefon, ale i osobně se velmi často stýkají. Matčinu přítomnost nevyhledává.

Ivana je velmi komunikativní přes kamarády, a proto jich má hodně. Před autoritami jako např. sociální pracovnice či praktikantkou se moc neprojevovala. Je velmi ovlivnitelná, velký vliv na ni mají kamarádi.

Úkony sebeobsluhy zvládá dobře. Hygienické návyky jsou jí vlastní, ráda pomáhá s vařením či pečením a umí si uvařit jednoduchá jídla. Pomoci s úklidem se nevyhýbá. Pomůcky i úkoly vypracovává sama.

V Olomouci dokončila 7. třídu a na Vsetíně dokončila povinnou docházku na ZŠ praktické. Nyní studuje 1. ročníkem SOŠ ve Vsetíně, obor Cukrářka. Její prospěch na ZŠ byl výborný, známky se pohybovaly v rozmezí jedniček a dvojek, při nástupu na střední školu se prospěchově zhoršila, ale během pár měsíců si známky dokázala opravit. Úkoly plní zodpovědně a je na každou hodinu připravená.

Ve spisové dokumentaci je uvedeno, že vzor vidí v tatřkovi pěstounovi, pak v tatřkovi.

6.4 Kazuistika Jana

Janě bude 16 let. Narodila se jako třetí dítě. V dětství jí byla diagnostikována autistická porucha, LMR s poruchami chování, ADHD, porucha adaptace vlivem rozpadu rodiny, s čímž pravděpodobně souvisejí všechny uvedené psychické problémy. Kromě toho prožívala také psychickou deprivaci, mluvení bylo opožděné. Po přechodu do PP se její obtíže zlepšily a kromě autismu se vše zlepšilo do takové míry, že Jana nepotřebuje téměř žádné léky. V dětství byla závislá na pomoci a dohledu druhých, hlavně pěstouna, ale po přechodu do PP zvládá již spoustu věcí samostatně.

Jana je od narození v kontaktu s pěstounem a dle pěstounových slov ho: „velmi těší, jak se Janička zlepšila, když ví, že ji vlastně „vyplát“ od peřinky, a teď vidí, že je spokojená, je to skvělý pocit.“ Je velmi usměvavá, veselá a energická. Známky agresivního chování projevuje jen zřídka. Je velmi urážlivá. Když je našťvaná, potřebuje svůj klid, aby si vše srovnala a promyslela, poté se dokáže zklidnit a omluvit, když ví, že udělala chybu. Díky autismu se občas stává, že se uzavře do sebe a nechce s nikým komunikovat. V takovýchto případech velmi pozitivně reaguje na pěstouna, který ji umí přesvědčit, aby se uklidnila.

S širší rodinou udržuje kontakt. Styká se s rodinou pěstouna v místě nynějšího bydliště, s otcem je v kontaktu telefonickém i osobním. Po matce bezprostředně po přechodu velmi tesknila, ale nakonec si zvykla. Jako vztyčná osoba na ni působí pěstoun. Ten Janu velmi podporuje a je vidět, že mají spolu velmi blízký vztah.

Jana nemá moc kamarádů, mluví pouze o jednom, se kterým je v kontaktu a navštěvují se. Jana je velmi ráda sama, má ráda procházky po lese nebo v klidných částech obce, ráda jezdí na kole, hraje na flétnu.

Ze začátku potřebovala dohled při zvládnání sebeobsluhy, v současnosti se zlepšila natolik, že základní hygienické návyky zvládá sama, dokonce zvládne cestu vlakem do školy a ze školy. Dokáže si připravit svačinu. Pomůcky a úkoly do školy kontroluje pěstoun. Jana je schopna hlídat si dávkování léků na zklidnění, přesto ji pěstoun ještě kontroluje.

V Olomouci dokončila 7. třídu, na Vsetíně nastoupila do 8. třídy ZŠ praktické, kde se stala premiantkou třídy. Nyní je v 9. třídě a uvažuje, kam by chtěla jít po základní škole. Jejím snem je stát se zahradnicí. Ideální je pro ni střední škola ve Valašském Meziříčí, problémem je však dojíždění. Pěstoun je smířený s tím, že ji každý den bude vozit do školy a odpoledne pro ni i jezdit. Jana odmítá být ubytovaná na internátě.

Celkově se dá říct, že děti se po umístění v PP zlepšily jak psychicky, vývojově, tak v chování. Je patrné, že u matky měly velmi volný režim, který můžeme považovat za zanedbávání výchovy. Matka mnohdy neposílala děti do školy nebo nebyla přítomna v bytě. Proto se děti o sebe, v době nepřítomnosti pěstouna, staraly samy. Z pozorování i spisové dokumentace jsme zjistili, že děti jsou na pěstouna velmi citově navázány. Je pro ně vztyčnou osobou a velkým vzorem. Matku vnímají jako blízkou osobu, ale ve většině situací se obrací na pěstouna nebo na otce. Vztah otce a matky je negativní. Otec proti matce otevřeně vystupuje. Podle něj má na děti špatný vliv. Vztah pěstouna a matky je komplikovaný. Pěstoun matku pravidelně informuje o věcech týkajících se dětí, ale její zájem o děti není příliš aktivní. Podle slov pěstouna se matce nedokáže ničím zavděčit a ať se snaží sebevíc, vždycky se najde něco, z čeho ho matka obviní, ať už v rámci péče o děti nebo co se týká finanční situace pěstouna. Spolupráce matky s odborníky je špatná. Nedostavuje se na předem domluvená jednání, neustále mění své prohlášení a žádosti o péči dětí. S dětmi dokáže velmi efektivně manipulovat a stavit je do nepříjemných situací. Většinou jde o navádění proti pěstounovi. Všechny děti jsou velmi snadno ovlivnitelné, a proto se matkou nechají zviklat a s následky se pěstoun vyrovnává po celou dobu péče.

V poslední době je pěstoun velmi unavený a ztrhaný, v současnosti absolvoval operaci kolene a zotavovat se musí v plném provozu při péči o děti. Vždy velmi ochotně a bezproblémově spolupracuje s OSPODEM a pravidelně navštěvuje s dětmi jejich lékaře. Děti vede k samostatnosti, udržuje kontakty s rodinou, vede si poctivě veškeré výdaje.

7 INTERPRETACE A DISKUZE

V praktické části bakalářské práce jsme začátkem uvedli metodologii výzkumu. Popsali jsme zde metody výzkumu, metody sběru dat a techniky, kterými budeme data analyzovat. Praktickou část jsme vytvářeli tak, aby zde byly zahrnuty odpovědi na vytyčené výzkumné otázky. Zvolením kvalitativního výzkumu jsme chtěli dosáhnout hloubkového rozebrání vybraného případu. Praktickou část tvoří také výzkumná strategie a seznámení se s objekty výzkumu. Klíčovým faktorem praktické části bakalářské práce je stanovení výzkumného cíle a dílčích cílů. Hlavním cílem je zjištění změn v chování a osobností dětí v průběhu přechodu z biologické rodiny do náhradní rodinné péče a srovnání změn před a po přechodu dětí. K tomuto cíli jsme postupně směřovali výzkumnými otázkami, kterými je v praktické části výzkum provázán, odpovědi jsou vloženy v kazuistikách dětí, které vznikali rozborem pozorování, rozhovoru a rozborem spisové dokumentace s použitím techniky otevřeného kódování a techniky „vyložení“ karet. Analýzou všech informací vznikla ucelená případová studie, která je výstupem celé práce.

Na začátku praktické části byly stanoveny výzkumné otázky, které jsou v průběhu výzkumu zodpovídány. Dozvěděli jsme se, že děti byly odebrány z nepodnětného prostředí, z péče matky, která děti zanedbávala. Děti od dětství vyrůstaly v prostředí, kde se matčini partneři rychle měnili. Dokázaly si vybudovat pevný vztah s druhým matčíným manželem, ale ani toto manželství nevydrželo a vinou matky se rozpadlo. Z důvodu, že nynější pěstoun strávil s dětmi podstatnou část jejich života a měl s matkou dětí vlastního syna, byl jeho vztah k dětem téměř otcovský. Proto bylo pro něho samozřejmé, docílit toho, aby děti vyrůstaly v podnětném prostředí. Z dokumentace víme, že děti měly před umístěním do pěstounské péče zdravotní problémy. Ty se týkaly hlavně jejich psychického stavu, konkrétně šlo o noční pomočování, psychické deprivace, které byly následkem matčina nátlaku a manipulace a také jejich psychický vývoj byl v podprůměrné úrovni. V průběhu procesu přechodu, kdy se od matky odloučily i co se týká místa bydliště, se jejich zdravotní stav zlepšil. Janě se bezprostředně po přechodu po matce velmi stýskalo, ale zvykla si. Hlavní důraz klademe na to, že celkově se psychický i emoční stav dětí po přechodu do pěstounské péče rapidně zlepšil. Vnímání každého dítěte je zcela individuální. Karel je snadno ovlivnitelný, hlavně ze strany matky, proto můžeme jeho názory očekávat podle toho, co si myslí druzí. Když je v delším souvislém kontaktu s matkou, přestává vnímat pěstouna, jako osobu milující a pomáhající, ale začne propagovat názory matky a přichází tak o schopnost samostatného rozhodování a vývoje. I sám pěstoun potvrdil, že po

příjezdu od matky se s Karla stává jiný chlapec. Že ho neposlouchá, ve škole poleví a občas se vyskytnou i problémy s chováním Karla. Ivanino vnímání je na trochu vyspělejší úrovni. Má v povaze nekonfliktní jednání, a proto žádné výchovné problémy pěstoun nezaznamenal. Je zde ovšem opět fakt, že i Ivana podléhá názorům své matky a bývá jimi velmi ovlivněna. Jana jako nejmladší z dětí v pěstounské péči je rozumově nejjednodušší z dětí. Je také velmi ovlivnitelná, ale pěstouna miluje a má v něm velký vzor. Její vztyčnou osobou je právě pěstoun. Matka v jejím životě po procesu přechodu přestala zaujímat významnou a nezbytnou roli, což je nejspíše způsobeno věkem, kdy byla od matky odloučena. Dle mínění pěstouna odloučení od matky na děti nemá tak velký vliv, jelikož už v době před přechodem péči o děti zanedbávala a nestarala se o ně tak, jak by měla. Ze zdrojů vyplývá, že kontakt s odborníky je bezproblémový. Se sociálními pracovníci spolupracuje pěstoun a případně i děti dobrovolně a bez dohadů. Co se týká odborných lékařů nutných ke spolupráci s Janou, pěstoun k tomu přistupuje velmi zodpovědně. Na všechny domluvené schůzky s lékaři či psychology se dostavil, Janiny lékaře nechal v Olomouci, jelikož s ní pracují od dětství a v jejich péči je Jana spokojená a především by pro dítě s autistickou poruchou, změna tak významných věcí mohla znamenat psychické následky. Co se týká potřeby zásahu odborníků, jak již víme z rozhovoru i spisové dokumentace, bylo potřeba řešit zatím jen Karlovi přestupky. To zahrnovalo zatím jen výchovné rozhovory sociálních pracovníků při nepovoleném odjezdu Karla do Přerova. Další situací, při které bylo potřeba projednání odborných pracovníků, bylo oznámení PČR na Karla a vyvození důsledků z jeho nepřiměřené reakce. Byl nutný i výchovný zákrok třídního učitele, kdy Karel dostal podmíněčné vyloučení za kouření na půdě školy. V neposlední řadě je pro děti důležitý kontakt s biologickými rodiči a s širší rodinou. S ostatními členy rodiny mají děti navázaný dobrý vztah. Otce mají děti rádi a jsou s ním v kontaktu pravděpodobně více než s matkou. Jak už bylo výše zmíněno, matka projevuje manipulativní sklony a děti negativně ovlivňuje ve vztahu vůči pěstounovi. Matka již několikrát podala žádost o svěření dětí do své péče, ale zatím vždycky od této žádosti ustoupila. Podle jejího chování lze předpokládat, že jí vyhovuje být s dětmi v kontaktu, ale veškerou péči přenechává na pěstounovi. Na dětech žádné větší patrné následky takového jednání znát nejsou. Hlavním cílem bylo zjistit změny v chování a osobnosti dětí v průběhu přechodu a srovnání jejich stavu před přechodem a po přechodu. Dílčími cíli bylo zjistit důvody odebrání dětí z biologické rodiny, což jsme také byli schopni zrealizovat. Jelikož se jednalo o svěření do péče v rámci rodiny, jelikož pěstoun byl

manželem biologické matky dětí, postup při přechodu byl jednoduchý a velmi rychlý. Protože se jednalo o přechod do péče blízké osoby, vyhodnotila se situace dětí a následně byla k soudu zaslána žádost o svěřeni dětí do pěstounské péče. Jelikož situace dětí nebyla akutní, soud vydal rozhodnutí o svěřeni do pěstounské péče 7 dní od podání návrhu. V tomto případě, byl přechod dětí do pěstounské péče rychlý a bezproblémový. Komunikace rodičů a kontakt dětí s biologickými rodiči byl rozebrán výše. Aktuální situace dětí je taková, že v péči pěstouna dělají pokroky ve všech směrech. Ze spisové dokumentace i z PK konané na půdě OSPOD, je jasné, že děti jsou stále pod vlivem matky. Kontakt rodičů s dětmi je velmi důležitý a těžko se udávají hranice, kam až smí zajít vliv rodičů na děti. Zatím situaci pěstoun i děti zvládají. Za nedlouho děti budou plnoleté a další sled událostí bude v jejich kompetenci. Zatím se aktuálně jedná o plnoletost nestaršího chlapce, z jeho sdělení lze vyvodit, že by rád dostudoval a zůstával i nadále u svého pěstouna. Pro děti je žádoucí, aby všechny strany spolu spolupracovaly. V jejich zájmu je klidný výchovné a rodinné prostředí, aby se v budoucnu osamostatňovaly a mohly se zařadit do pracovního i životního procesu.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali v současnosti probíraným tématem náhradní rodinné péče. Konkrétně se zabýváme umístěním dětí v rámci náhradní rodinné péče. Konkrétně je práce zaměřena na přechod dětí z biologické rodiny do pěstounské péče.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části jsme se seznámili s pojmy spojené s náhradní rodinnou péčí. Charakterizovali jsme si formy náhradní rodinné péče, dále jsme si rozebrali konkrétněji vybrané formy, a to pěstounskou péči, poručenskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. V souvislosti s těmito formami NRP jsme zde zmínili Dohodu o výkonu pěstounské péče, která je důležitou podmínkou pro realizaci NRP. V této části hodně čerpáme z legislativních zdrojů. V neposlední řadě jsme zkoumali vazby dítěte s biologickou rodinou a umístění v rámci biologické rodiny a následnou adaptaci dítěte v náhradní rodině. Probírali jsme se prakticky celým procesem přechodu dětí, který by měl být co nejšetrnější vzhledem k emočnímu stavu dítěte. V náhradní rodině by měly být uspokojovány potřeby dítěte a stimulován jeho rozvoj.

Praktická část pak zahrnuje konkrétní případ tří dětí v sourozeneckém poměru, umístěných do náhradní rodinné péče, tedy do pěstounské péče. Na začátku praktické části jsme si definovali výzkumný problém, stanovili jsme si výzkumné otázky a hlavní a dílčí cíle. Od hlavních cílů se pak odvíjel kvalitativní výzkum, kterým nás provázely výzkumné otázky. V další části jsme analyzovali nasbíraná data pomocí otevřeného kódování (technika „vyložení karet“) a na základě výsledků jsme mohli vytvořit kazuistiku dětí. Tímto způsobem jsme zjistili průběh celého přechodu dětí, jejich emoční stav a změny, které přechod do pěstounské péče vyvolal.

V práci se zaměřujeme na to, aby děti v pěstounské péči nebo jiné formě náhradní rodinné péče zvládly období přechodu co nejlépe. Samotný proces přechodu je náročný na psychiku dětí i dospělých, proto je důležité jednat v zájmu dětí, spolupracovat s odborníky a snažit se podporovat kontakt dětí s biologickou rodinou. Cílem práce bylo zjistit změny v chování a osobnosti dětí v době přechodu a srovnání jejich vnímání před a po přechodu do pěstounské péče. Tohoto cíle jsme dosáhli za pomoci metod pozorování, rozhovoru a informací ze spisové dokumentace OM. Zjistili jsme, že děti v době přechodu více přilnuly k pěstounovi, se kterým před umístěním do pěstounské péče, žily v jedné domácnosti. V průběhu přechodu nevykazovaly žádné změny v chování ani vývoji. Po přechodu do

pěstounské péče se stav dětí velmi zlepšil. Některé jejich zdravotní problémy ustoupily a celkový psychický stav všech dětí se urovnal a zlepšil. Nejmladší dívka byla fixována na matku, ale velmi rychle si zvykla na nový režim a na pěstouna, se kterým měla dobrý vztah již předtím. S ostatními dětmi žádné větší problémy nebyly. Co se týká školních výsledků, v péči matky děti do školy ani nechodily, v péči pěstouna se školní docházka zlepšila. Školní výsledky jsou na stejné úrovni jako v době před přechodem do pěstounské péče, jen u Karla se vyskytují problémy s učením. Dílčími cíli bylo zjistit podmínky jejich bydlení, spolupráci s odborníky a kontakt s biologickou rodinou. Všechny dílčí cíle byly splněny. V práci jsou popsány životní podmínky dětí před přechodem i po přechodu do pěstounské péče, také spolupráce s odborníky, ať už lékaři nebo sociálními pracovníky s pěstounem i dětmi je bezproblémová. Kontakt s biologickými rodiči se snaží pěstoun udržovat. S otcem se děti vídají častěji než s matkou, se kterou je spolupráce problémová.

V práci se úspěšně podařilo zmapovat nejen samotný proces přechodu, ale také všechny faktory z minulosti, které přechod podstatným způsobem ovlivnily. Byla vytvořena podrobná kazuistika všech tří dětí i jejich společného okolí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARCHER, C. Dítě v náhradní rodině. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. Vyd. 3. Public promotion s. r. o., 2008. ISBN 978-80-969944-0-3
- BUBLEOVÁ, V. Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, 60 s. ISBN 978-80-87455-19-7.
- BUBLEOVÁ, V. a kol. Průvodce náhradní rodinnou péčí. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013a
- BUBLEOVÁ, V. a kol. Průvodce náhradní rodinnou péčí. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013b
- ČOŽÍKOVÁ, Markéta. Cesta k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. In: VAŠTATKOVÁ, J. a P. VYHNÁLKOVÁ. Rodina a náhradní rodinná péče. Vydání 1. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4.
- GABRIEL, Z.; NOVÁK, T. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada, 2008, 144 s. ISBN 978-802-4717-883.
- HARTL P, HARTLOVÁ H. Psychologický slovník. Vydání 2. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
- HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HUDEKOVÁ, A., PUKANCOVÁ, D. aktuální situace a změny v systému náhradní rodinné péče o děti odloučené od rodičů. In: aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. sborník z XIV. celostátního semináře Brno, 24.-25. 9. 2014. Triada 2014.
- KRÁLIČKOVÁ, Z. Právní hlediska přímé adopce. In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z III. Celostátního semináře NRP, Brno, 29.-30.9.2003. Brno: Trialog, 2003
- LACA S., LACA P., Úvod do sociálnej pedagogiky, I. vydání, Bratislava: VŠZ a SP sv. Alžbety, 2013, 235 s., ISBN 978-80-89392-56-8.
- LANGMEIER, J. a Z. MATĚJČEK. Psychická deprivace v dětství. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Z. A DYTRYCH Z., 1994. Děti, rodina a stres. 1. vydání. Praha: Galén. ISBN 80-85824-06.

MATĚJČEK, Z. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

NOŽÍŘOVÁ, J. Náhradní rodinná péče. Praha: Linde, 2012, 94 s. ISBN 978-808-6131-917

PTÁČEK R. et. al., Vývoj dětí v náhradních formách péče, I. vydání, Praha: MPSV, 2011, 56 s., ISBN 978-80-7421-040-2.

RADVANOVÁ, E. Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, 99 s. Sborníky, č. 45. ISBN 978-808-7146-255.

ROTREKLOVÁ E. et. al., Sborník z XIII. celostátního semináře – Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů, Brno: TRIADA, 2013, 64 s., ISBN 978-80-260-5449-8

VALOUŠKOVÁ, J. Návrhy možných změn v systému NRP. In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče, Sborník z IV. Celostátního semináře NRP Brno, 4. -5. 10. 2004. Brno: Trialog -poradenské centrum, 2004.

ZEZULOVÁ, D. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-802-6200-659.

PRÁVNÍ ZDROJE/ LEGISLATIVNÍ ZDROJE

Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění.

Zákon č. 91/1998 Sb. Parlamentu České republiky, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, v úplném znění.

Zákon č. 82/2012 Sb., Občanský zákoník, v úplném znění.

INTERNETOVÉ ZDROJE

MATĚJČEK, Z. Co řekneme osvojenému dítěti. In: Náhradní rodinná péče [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 1998 [cit. 2015-11-15]. Dostupné z:

http://www.adopce.com/_files/adopce-a1e2c560bc70b7727dd9e9a66ee796ac/stredisko-nahradni-rodinne-pece-co-rekneme-osvojenemu-diteti.pdf

VYSKOČIL, F. Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014 [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí [online]. Praha, 2012 [citace 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ADHD	Hyperaktivita s poruchou pozornosti.
Atd.	A tak dále.
DOHODA	Dohoda o výkonu pěstounské péče.
IPOD	Individuální plán péče o dítě.
LMR	Lehká mozková retardace.
MěÚ	Městský úřad.
Např.	Například.
NRP	Náhradní rodinná péče.
OM	Ochrana mládeže.
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí.
OÚORP	Obecní úřad obcí s rozšířenou působností.
PK	Případová konference.
PP	Pěstounská péče.
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu.
SOŠ	Střední odborná škola.
SPC	Speciálně – pedagogické centrum.
TAS	Terénní asistenční služba.
Tzn.	To znamená.
ZŠ	Základní škola.

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 Schéma kategorií a subkategorií – analýza pozorování.....</i>	<i>36</i>
<i>Obrázek 2 Schéma kategorií a subkategorií – analýza rozhovoru</i>	<i>39</i>
<i>Obrázek 3 Schéma kategorií a subkategorií – analýza spisové dokumentace</i>	<i>43</i>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ

PŘÍLOHA P II: SPECIÁLNÍ TECHNIKY PRO PRÁCI S DĚTMI

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR S PĚSTOUNEM

PŘÍLOHA P IV: PÍSEMNÝ SOUHLAS PĚSTOUNA S ROZHOVOREM

PŘÍLOHA P V: SPISOVÁ DOKUMENTACE OM

PŘÍLOHA P I: ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ

Pozorování v rámci jednání na úřadě OSPOD

Dnešním dnem navštívily děti oddělení sociálně právní ochrany dětí, a to z důvodů Karlovi nepřítomnosti ve škole. Přítomni byly všechny tři děti, za doprovodu pěstouna. Nejstarší Karel byl nepozorný a roztěkaný, jakoby duchem jinde. Sociální pracovníce si děti pozvaly do kanceláře, kde jim předložily k vypracování úkoly, které slouží ke zjištění různých informací hravou formou. Ivanka a Janička si ve vedlejší místnosti vyplňovaly techniku „Co chci, aby se v mém životě změnilo“.

Mezitím druhá sociální pracovníce vedla s Karlem a pěstounem výchovný rozhovor, kterého se zúčastnila i pozorovatelka. Karel tvrdil, že jede s třídním učitelem na výlet do Prahy, ale přišlo se na to, že se žádný výlet nekonal a třídní učitel byl po celou dobu ve škole. Karel zapíral, po nějaké době se přiznal, že jel za přítelkyní do Přerova. Bylo vidět, že rozhovor podobný výsledku, není chlapci příjemný, pokoušel se ještě zapírat, ale zamotával se do vlastních tvrzení, že nakonec přiznal pravdu. Bylo vidět, že se za své jednání stydí, moc se mu k přiznání nechtělo, mluvil pomalu, jakoby chtěl oddálit svůj trest. Sociální pracovníce telefonovala během jednání do školy, kde se vše potvrdilo.

Karlovi byl udělený zákaz počítače a kamarádů, bylo mu klidným způsobem vysvětleno, že jeho chování mohlo mít ošklivé následky. Pěstoun i sociální pracovníce mu domluvili. Karel na všechno přikyvoval a slíbil, že už lhát nebude, a že už neodjede tak daleko bez dovolení.

Dívky mezitím vyplnily na papír požadované informace a následně všichni s pěstounem odcházeli

Pozorování klientů v rámci šetření v rodině

Na pozorování do rodiny jsme jeli spolu se sociálními pracovníci autem asi půl hodiny. Pěstoun byl o návštěvě sociálních pracovníc předem informován a již na nás čekal. Doma byl pouze on, Janička, nejmladší vlastní syn pěstouna a Ivanka.

V bytě spolu s pěstounem a třemi dětmi v pěstounské péči žije ještě nejmladší vlastní syn pěstouna Petr, pěstounova družka, která je vlastníkem bytu a její dvě děti. Rodina chová ještě většího psa. Byt 1+1 je zařízen tak, že jednu místnost tvoří kuchyň spojená s obývacím pokojem a v druhé místnosti se nachází společná ložnice. Zde je umístěno 7

postelí, z toho jedna manželská a pak pro každé dítě jedna postel. Byt je opravdu malý a skromně zařízený, ale podle slov dětí, přítelkyně pěstouna velmi dbá na pořádek a úklid.

Při příjezdu jsme se všichni pozdravili a podali si ruce, sociální pracovnice začaly řešit s pěstounem nadcházející případovou konferenci a já jsem si mezitím povídala s Janičkou. Janička z přítomnosti cizí osoby nebyla vůbec nervózní, okamžitě se se mnou dala do řeči a začala mi vyprávět o svých kamarádech a o škole. Podle jejích slov má ve třídě jednu dobrou kamarádku, která bydlí asi 2 km od Janičky. Občas ji chodí pěšky navštěvovat. Janička mi také donesla ukázat svoji žákovskou knížku. Navštěvuje základní školu praktickou v místě bydliště. Nejlepší známky má z hudební výchovy, kde má samé jedničky, ale i v ostatních předmětech se neobjevuje známka horší než 3. V průběhu povídání s Janou, byla Ivana tichá a zamlklá, i přes mé pokusy zapojit ji do rozhovoru, odpovídala jednoslovně. Ivana se mi jeví jako hodná, klidná dívka, podle slov pěstouna na středním odborném učilišti nemá žádný větší prospěchový problém.

Pěstoun oznámil sociálním pracovnícím, že za 3 týdny nastupuje do nemocnice na operaci kolene. Jeho hospitalizace by měla trvat jenom přes jednu noc, ale i přesto to znamená komplikace pro chod domácnosti. Pěstoun vypadal unaveně a vyčerpaně. Dle jeho slov se toho sešlo více. (nepojízdné auto, problémy Karla ve škole, útoky biologické matky chlapců a operace kolena). Celkově jsme v bytě strávily asi 3/4 hodiny.

Pozorování – případová konference (dále jen PK)

Začátkem března se konala PK, v místě MěÚ Vsetín, přítomni byli: pěstoun, biologický otec, Karel, třídní učitel Karla, pracovnice OSPOD, terénní asistenční služba (dále jen TAS) a praktikantka. Matka byla na konferenci také pozvána, dokonce se kvůli ní přesunoval termín PK, který sama potvrdila. Přesto se v daný den a hodinu, na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nedostavila ani se žádným způsobem neomluvila.

PK byla svolána OSPODem za účely: zhodnocení úkolů PK, právní norma Karla, prospěch, docházka a chování Karla ve škole, oznámení PČR, dluh dětí (za daň z nemovitosti), operace pěstouna IPODy nezletilých dětí, pobyt dětí u matky o Velikonocích. Body, které přímo souvisely s matkou a nemohly být plně zkoumány za její nepřítomnosti, byly probrány okrajově, v rámci dostupných informací.

Nejdříve se probrala škola a prospěch Karla, kdy se slova ujal jeho třídní učitel. Třídní učitel podle svých slov se svou třídou moc vyučovacích hodin nemá, a proto nezná detailně osobnosti svých žáků. Třídní učitel se však na PK připravil tak, že se informoval u

ostatních učitelů, ohledně prospěchu Karla a následně přečetl zprvu od konkrétních vyučujících. Vyšlo najevo, že Karel nemá jiné známky než dostatečné a nedostatečné. V hodinách nejeví žádnou aktivitu, leží na lavici, vypadá, že je stále unavený. Je tichý a nereaguje na podněty. Nenosí do školy věci, nemá dopsané sešity, má neomluvené hodiny za předčasné odchody ze školy. Karel má podmíněčné vyloučení za kouření v šatně. Učitel poznamenal, že je zde možnost doučování přímo na půdě školy, Karel by musel jen projevit zájem. Dle slov pěstouna Karla k učení pobízí, nabídl mu i doučování, ale Karel je pasivní a nejeví žádnou snahu. Třídní učitel poznamenal, že možností by bylo přestup na jinou školu. Otázkou zůstává, zda by přechod řešil situaci. Vyjádření Karla k prospěchu a studiu bylo takové, že chce školu dostudovat a obor dokončit, že ho to baví, polepší se a do školy se bude připravovat. Jeho vyjadřování bylo pomalé, dost rozkouskované. Dle názoru praktikantky a pozorovatelky je chlapec mentálně zaostalejší, i co se týká vyjadřování i myšlenkových pochodů. S ohledem na věk je možné, že Karel neví, co chce, ale nechce zklamat pěstouna a když na školu inteligenčně nemá, je šikovnější manuálně. Všichni přítomní se shodli, že Karel má šanci prospěch do konce roku zlepšit. S třídním učitelem byla smluvena další schůzka přibližně za dva měsíce. TAS nabídla pěstounovi, že zjistí informace o případném přechodu na jinou školu.

Dalším bodem PK bylo zhodnocení již vykonané PK z října 2015. Otec, který se jeví jako klidný a rozumný člověk, zajistil dětem režijní průkazky, příspěvek na výdaje spojené s cestováním. Pěstoun měl za úkol dokoupit dětem boty a spodní prádlo a zjistit informace nutné k oddlužení dětí. Tento bod PK byl probrán rychle, jednalo se jen o to, zda si každý splnil úkoly zadané na říjnové PK.

Jelikož matka zažádala o péči Karla a nejmladšího Petra, řešila se na PK i právní norma. Karel před svědky podal prohlášení: „Chci zůstat v péči pěstouna, nechci nic měnit, vše tady mi vyhovuje, nikdo a nic mě nenutí takto mluvit, je to má vůle.“ Prohlášení pěstouna znělo: „myslím především na dobro Karla, chci, aby u mě zůstal i přesto, že je tato situace pro mě těžší.“ Otec se vyjádřil následovně: „Já samozřejmě souhlasím, chci, aby byl u pěstouna, jsem proti péči matky.“ Názor TAS na věc, je takový, že nemá žádné výhrady, péče pěstouna se jeví jako zodpovědná a děti zvládá dobře.

Bodem PK bylo objasnění situace, kdy na Karla bylo podáno oznámení PČR. Karel tvrdí, že důvod byl ten, že bránil před spolužákem matku a následně mu poslal ze vzteku zprávu, kde mu vyhrožoval a nadával. OSPOD to řešilo výchovný pohovorem s nezletilým. Pěstoun situaci řešil spolu s otcem také ústní domluvou Karlovi.

Za několik měsíců Karel zplnoletí a v tomto případě se probíraly možné situace jeho budoucnosti. Karel sám, chce školu dostudovat a po tuto dobu chce zůstat u pěstouna, o dalších plánech zatím nepřemýšlel. Pěstoun i otec s výrokem souhlasí. Z prohlášení je jasné, že Karel má ve svém pěstounovi velký vzor a autoritu a další důležitou osobou v jeho životě je i jeho biologický otec.

Cílem PK bylo také vyřešit daň z nemovitosti, která vznikla dětem, kvůli nehrazení daně za zděděný dům v Litovli, který obývá matka dětí. Otec si myslí, že daň by měla platit matka, jelikož v domě bydlí. Daň se vztahuje na všechny děti. Je nutné zaplatit daň za Karla ještě do konce března, aby až zplnoletí, mohl začít bez dluhů. Pěstoun a TAS zajistí komunikaci s finančním úřadem v Olomouci a budou OSPOD informovat.

Odjezd dětí na Velikonoce k matce byl projednán jen velmi stroze, kvůli nepřítomnosti matky se rozhodlo a pěstoun sám chtěl, aby Karel zůstal doma a nikam nejezdil. Karel chce také zůstat a byl ještě poučen o zákazu užívání alkoholu před osmnáctým rokem věku.

Důležitým bodem byla operace pěstouna, která již byla řešena pracovníky OSPOD při šetření u pěstouna doma. Je nutné si ještě zopakovat vývoj situace. Přítelkyně pěstouna se postará v době nepřítomnosti o děti, vezme si dovolenou. Pěstoun odmítl pomoc otce či matky. Souhlasil, že v případě potřeby se jim ale ozve.

Posledním bodem bylo seznámení s IPODy nezletilých dětí. Z důvodů nepřítomnosti matky nebyly její osobou podepsány.

Případová konference trvala asi 1,5 hodiny a atmosféra byla uvolněná. Třídní učitel odcházel dříve, jelikož měl ještě povinnosti ve škole. Všichni ostatní setrvali do konce. Karel kromě vyjádření o škole a o tom, kde chce nadále zůstat, moc nemluvil. Když mluvil učitel, vyhýbal se očnímu kontaktu. Na dotyky pěstouna, jako poklepání po rameni, pohlazení po zádech či hlavě, reagoval stydlivě a ne moc nadšeně. Z pohledu praktikantky probíhala PK dle očekávání i dle nastaveného plánu.

PŘÍLOHA P II: SPECIÁLNÍ TECHNIKY PRO PRÁCI S DĚTMI

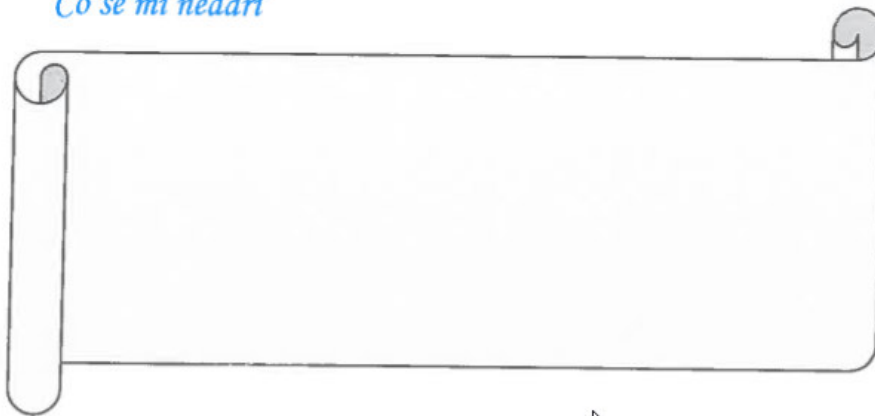
Co funguje v mém životě

Co se mi daří

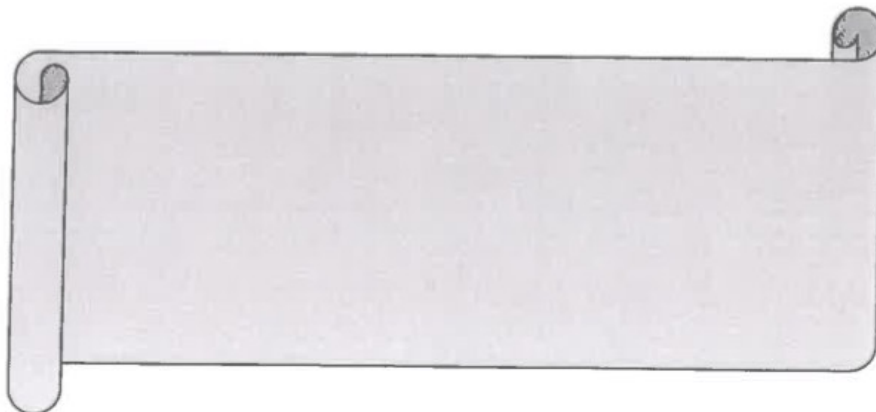
Co chci, aby zůstalo stejné v mém životě

Co nefunguje v mém životě

Co se mi nedaří

Co chci, aby se změnilo v mém životě

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR S PĚSTOUNEM

Rozhovor s pěstounem, dále označen jako P:

Tazatel: „Na úvod se ještě jednou představím: Jmenuji se Kateřina Obadalová, studuji 3. ročníkem na UTB, obor sociální pedagogika. Chtěla bych vás poprosit, jestli byste mě mohl obeznámit s vaší situací, před tím, než se začal řešit přechod dětí do vaší péče.“

P: „Asi takhle, 3 roky jsem býval s bývalou ženou, potom od nás odešla vlastně, protože si našla jiné chlapy a děti zůstaly mně, protože chtěli zůstat se mnou. Ze začátku jsem je vlastně neměl v pěstounské péči, ale v normální péči. Měl jsem je asi 3 roky v péči, než jsem potom té říkal, na zkoušku jestli by je chtěla. Já jsem jel do Prahy a byl jsem tam přes půl roku, pak jsem viděl, že děcka mají strašně špatný prospěch, ten nejmladší nechodil ani do školy, tak jsem požádal vlastně o kluky do pěstounské péče, což sem je bez problému dostal.“

Tazatel: „ ještě teda kolik dětí máte v pp a jak jsou staří?“

P: „Mám tři děti v pěstounské péči a čtvrtého toho nejmladšího vlastně ten je můj. Toho mam vzitého normálně do své péče.“

Tazatel: „A jak jsou staří ještě?“

P: „Nejstarší 18 za 5 měsíců, další má 17, 14 a 13 let (pozn. poslední chlapec není v PP, ale v péči vlastního otce).“

Tazatel: „Když jste děti ještě neměl v pěstounské péči, jezdil jste pracovně pryč.“

P: „Ne já jsem nejezdil pracovně pryč, já jsem byl bez práce, ale děcka jsem měl jako v péči, takže jsem se o ně normálně staral.“

Tazatel: „Aha a jak jste jezdil do Prahy, vy jste musel přijet zpět proč?“

P: „Já jsem musel přijet dom, protože opravdu já jsem za něma jezdil vlastně každý měsíc, aj když jsem tam měl zůstat, jezdil jsem za nima každý měsíc, protože jsem chtěl vědět prospěch a všechno a viděl jsem, že se prostě neučí zhoršen a mají zhoršený prospěch. Takže mi nic jiného nezbylo, než sa s ňu domluvit, že si je seberu do péče, takže...“

Tazatel: „A tohle byly i důvody k odebrání nebo k tomu, že děti šly k vám do péče?“

P: „No víceméně oni chtěli sami zůstat se mnou, protože ona si našla přítele a nesedli si nějak s dětma, takže oni chtěli prostě být se mnou. I toto hrálo roli.“ Já jsem si, když jsem si bral bývalou ženu (pozn. matku chlapců), tak děcka byly ještě malí.“ Tři, dva a ten byl v peřince Janička, že (odmlka) to by sa dalo říct, že od malička s nimasu a děcka sů na mě zvyklé od malička vlastně.

Tazatel: „Přechod nebo to přebírání do péče probíhalo, když byli ještě maličci?“

P: „No vlastně já sem měl s nima vztah, že mi od začátku říkali tati. A říkají mi tak do dneška, i když mají biologického tátu, kterého mají rádi, tak mě stejně berou taky jako tátu.“

Tazatel: „Jestli se můžu ještě zeptat, jaké byly podmínky v bytě nebo kde jste s kluky bydleli předtím?“

P: „Bydleli jsme vlastně, od dětí teta jim, (zaváhání), po tetě zdědili rodinný barák, který byl sice v dezolátním stavu, ale dalo se tam jakžtakž bydlet, ale mě to táhlo víc, když to tak vezmu zpátky domů, protože mám aj vlastně rodiče eště, ségry všechny mám v Karolínce, tak mě to lákalo zpátky domů, protože tam jsem neměl nikoho, s kým bych mohl popovídat nebo kdo by mně pomohl nebo tak takže sem rád, že jsem se vrátil vlastně s děčkama, kde jsme tady vlastně i začali, protože děti, rok jsme bydleli tady než jsme odjeli do Olomouce, tak jsme bydleli všeci tady v Karolínce. A děcka jsou tady taky rádi, takže mají tu kamarády, školu, prarodiče ...“

Tazatel: „Já bych se ještě zeptala, jestli docházelo a jak často ke kontaktu s odbornými pracovníky, tím myslím sociální pracovníky, psycholog, psychiatr, ...“

P: „To co jsem říkal, tak sociálky tam s nima jsem vlastně v Litovli spolupracoval, dá se říct pořád, takže když byl nějaký problém s bejvalku, protože ta mi dělala naschvály, tak to jsem vlastně komunikoval většinou přes ně. Což dělám vlastně i tady, že když jsou nějaký problémy s děčkama ve škole nebo tak, tak to vlastně řeším s nima. Aby mi třeba trochu pomohli Karla přesvědčit, aby se aj učil a tak. Takže totým způsobem vlastně s nima spolupracuju. Co se týká psychiatrie, nebo tak, tak protože je Janička autista, tak doktory veškeré vlastně jsem nechal v Olomouci, do dneška tam dojíždíme, pro léky si a vlastně, aj aby ho prohlédla. Takže spolupráce je výborná, teď vlastně od mojej přítelkyně ten nejmladší, tam je podezření z toho, že vlastně on je hyperaktivní, takže s ním spolupracuje též ta paní doktorka, takže není žádný problém tady v tomto.

Tazatel: „Dobře, a tady ta spolupráce, jak jste říkal předtím v Litovli i tady je pořád na dobré úrovni?“

P: „Jo já si nemůžu stěžovat.“

Tazatel: „Bylo potřeba v průběhu tady myslí, zásahu sociálních pracovníků?“

P: „S námi nejsou žádné problémy, takže většinou jediné ohledně školy, protože Karel je takový, že se mu moc nechce učit a přitom tu školu má rad. Takže ono, no tam byl i problém, že vlastně, matka ho přemlouvala, aby šel zpátky k ní bydlet tam. Protože teď vlastně má požádané jak o Karla tak o toho nejmladšího Petra, kde čtrnáctého máme soud, ale Karel říkal, protože jsme byli aj tady to sepisovat, že chce vlastně zůstat u mě, takže na tom soudě to bude vlastně jenom formalita. Měla by být no.“

Tazatel: „Takže ty problémy s dětmi jsou pouze v rámci školy, co se týká špatného prospěchu?“

P: „Akorát u Karlíka, jinak nemám s nikým s dětí žádné problémy. Ivanka, ta se mně učí na jedničky, dvojky, má tam myslím jednu čtverku a učí se prvním ročníkem na cukrářce, vlastně takže tam nejsou taky žádné prospěchové problémy, Janička je v osmičce, jako ve zvláštní, ale ona se mi učí jedničky dvojky, a ten nejmladší ten se mi učí na základce úplně krásně. Ten mně dělá radost, protože ten se jako učí jedničky, dvojky taky. Takže to jsem spokojený.“

Tazatel: „Jestli se můžu zeptat, v průběhu té doby, co jsou kluci u vás, jaký je kontakt s biologickými rodiči. Jaký vztah mají kluci k nim?“

P: „Třebas s tátou, vlastně většinou po telefonu, ale on k nám aj jezdí, aj na prázdniny na týden, když mají dovolenou aj s přítelkyní. Takže tam není problém, informuju ohledně školy ohledně všeho. Matku taky informuju ohledně školy, ohledně všeho, ale s ňu je větší problém, s komunikací, protože dokáže hen děcka, tak vždycky naočkovat a všechno možné, že potom já mám problém vlastně, když přijedou z prázdnin nebo něco, tak to jsou problémy třebas aj týden, hlavně s Karlem, vlastně, tak trošku, no aby se vzpamatoval, protože on začne úplně dělat blbosti.“

Tazatel: „A můžete mi to zkonkretizovat?“

P: „Zkonkretizovat, no ona ho prostě dokázala, tak naočkovat proti mně, že on pak chtěl jít bydlet k ní, já říkám, ale rozmysli si to dobře, u mě máš zázemí, opravdu platím ti všechno poctivě ve škole, jídlo, šaty, oblečení všechno máš vlastně furt v pohodě. Cestování jsem

jim vlastně hradil bez problému všechno. U ní nejsou vlastně, hen to bývání je tam opravdu v poslední době, protože ona ten barák nedává vůbec dohromady. Dostala, vlastně co teď bydlí, neplatí nic a stejně barák nedává dohromady. Měla za úkol, vlastně když už nemusí platit nájem nic klukům, tak prostě, aby aspoň opravovala barák, do dneška se tam nic neděje. A už tam bydlí vlastně druhým rokem, co jsme tady, takže ono je to trochu složité, já říkám dokáže je prostě tak oblbnut, hen slovíčkama, kupovat si je hen věcma, že prostě já mám potom problém s nima. Takže ono se pak těžko s ní komunikuje, ale aj taky měla teďka narozeniny, dal sem telefon děčkám do ruky, volaly jí, mluvily s ní skoro přes půl hodiny, prostě ohledně známek, když se něco děje ju informuju. Takže nemůže si stěžovat ohledně toho, že bych ju neinformoval.“

Tazatel: „A zájem o chlapce, má taky, z té její strany, že sama od sebe se třeba ozve?“

P: „Zájem, abych vám to řekl, ona je taková vypočítavá potvora, že spíš než o děčka, jí jde o peníze. To je její hlavní role, vlastně hen co se týká kluků. Ona mi říká, že já беру peníze a všechno, ale už nevidí starosti, které já mám, že musím létat kolem školy, kolem doktorů, kolem všeho vlastně, to ona už nevidí, to ona se nikdy nijak nezajímala. Holka se mně vlastně hen popálila, ta autistka vlastně, musela na plastiku, dennodenně jsem na kole, musel jsem navařit dopředu všechno, zařídit s děčkama a jezdil jsem na kole dvacet kilometrů hen za ní do nemocnice každý den, dvě hodiny s ním, přijel jsem dom s dětma se učit, a to ona vůbec absolutně, ta radši létá za chlapama, místo než aby se starala. Takže já jsem byl na všechno vždycky vlastně sám. Právě proto jsem se chtěl přestěhovat zpátky, říkám tady mám zázemí, mám tady rodinu, kluky mají rádi, jak kdyby byli moji vlastní, takže to není žádný problém.“

Tazatel: „Vaše rodina je s chlapci v kontaktu?“

P: „No jasně, protože moji rodiče bydlíja vlastně hen 200 metrů ode mě, takže a mám tam ségry, všeci spolu vycházíme bez problémů. Vlastně oni všichni berou děčka jako moje, takže tam opravdu není žádný problém. Jak synovci se mají rádi. Tam jsme neměli nikoho (pozn. V Olomouci), tam přišli dom a stejně se nudili. Tady máme aspoň co dělat, furt něco vymyslím, takže tady jsou ty podmínky daleko lepší. Aj když bydlíme v menším bytě 1+1, ale dá se to úplně bez problémů ukočírovat.“

Tazatel: „Vy máte přítelkyni a ta taky s chlapci dobře vychází?“

P: „A tak někdy to zaskřípe, protože ona je docela přísná na ně, ohledně toho úklidu a takových věcí, protože děčka nějak moc na to nejsou a nebo ju nechcou nějak moc

poslouchat, ale je to zatím v rámci možností, že se to dá zatím ukočírovat, že jo. Oni majú (pousmání pěstouna) že se ona nemá co o ně starat, což sou na omylu, protože žijem spolu, tak sem jim to vysvětloval, aj když nejsme vzítí prostě má takovou zodpovědnost ona tak jak ju mám já. A musíja to respektovat aj oni. Takže nějakým způsobem jsme si toto vyříkali a říkám zatím to jde dobře.“

Tazatel: „A ještě k tomu přechodu, když bych se vrátila, u dětí, všiml jste si něčeho, co by je trápilo nebo uvědomovaly si třeba vůbec, že jdou od té mamky pryč?“

P: „Ono je problém něco takového říkat, protože oni ju majú rádi, ale říkám, někdy je to že by byli s ňu někdy je to že ju nesnášijú. To je těžko, protože ona naslibuje strašně moc věcí a potom to nesplní a potom to odnesu já. Takže ono je to fakt složité. Tot' jim naslibovala na Vánoce hromadu věcí potom, že na prázdniny pojedou tam nebo tam a nejeli a potom já jsem byl ten nejhorší, že třeba já jsem řekl něco špatně jí ohledně toho, ono je to pak složité mezi totým chodit. Člověk se může snažit sebelíp, ale třeba u bejvalky já budu pořád ten nejhorší. Takže já už s tým žiju jako delší dobu, prostě jsem rád, že jsme se přestěhovali a nejsem s ní tolik v kontaktu. Jen kvůlivá děckám a víc mě nezajímá, protože oni s přítelem přišli o barák, o byt teda, neplatili nájem v Olomouci, samozřejmě se mně nastěhovali tam (pozn. Do bytu po tetě, kde v tu dobu bydlel pěstoun s dětmi). Tam jsem s něma musel žít rok! (rozčilení v hlase) s dětma a s něma, to jsem toho měl až nad hlavu. Potom si našla druhého přítele, tamtoho vykopla a říkám to je takový kolotoč s ňou, že to se pak nehodí.“

Tazatel: „A ted' co bydlíte, to jste si sehnal vy bydlení?“

P: „Já žiju u mojí přítelkyně, my jsme se jako vlastně poznali dřív už, my jsme se poznali, protože její sestra má mojího bratra, jako si vzala, takže jsme se jako znali, ale jsme si až po rozvodu, až po delší době, začli psát přes meily a ted' spolu žijeme už dva roky.“

Tazatel: „ Kluci vnímali ten přechod zjiné školy s do jiného prostředí?“

P: „Dá se říct, že dobře. Jako Janička ta si zvykla velice rychle, to jsem byl až překvapený, to jsem spíš měl největší strach a musím uznat, že daleko lepší chování má tady, jak než měla tam ve škole, tam jsem musel kolikrát, když měli tělocvik nebo hen něco jít někde na procházku on se sekla, nechtěla s nikým komunikovat, já jsem musel třeba sebrat kolo, jet do školy pro ni nebo jako do školy promluvit si s ní a měl jsem s ní tam starosti a tady vůbec absolutně. Tady si ju jen dohlížím ohledně školy, protože sem ju ted' furt vozíval, jenže já ted' nemám momentálně pojízdné auto, tak sem ju zkušal na ten vlak a dohlížel

sem jestli tam dojede, měl sem též známé co jezdíja tím vlakem tak mi dohlíželi a teď už vím, že se na ni můžu spolehnout. Že to dokáže. Je fakt, že teď budu řešit hen kolu ve Val. Meziříčí co se týká Janičky a co sem s ním mluvila, tak ona nechce být na intru, takže tam bude problém, že já budu muset dennodenně jezdit tam zpátky tam zpátky, takže holt s tím, ale počítám! Ale vím třeba že ona se mi, ona chce jít na toho zahradníka, to už má takový sen hen 5 roků, takže já sem spokojený, že si za tým ide, za tým svojím a nic se nemění. Co se Ivanky týče ohledně školy, na Halenkově se mi též dobře chytila, ona tam měla samé jedničky, takže měl jsem spíš strach jak na střední, na toho Sousedíka, jak to vezme, a na začátku hen měla třeba čtverky, ale byla nešťastná, říkala mě to nejde, teď má jedničky dvojky, trojky, spokojená. Toho Karlíka, no prošel prvním ročníkem taktak na dvě opravy vlastně, teď ten druhý ročník je už pro něho asi moc složitý a bojuje s tím. Dennodenně do něho hučím, „musíš se učit, aspoň hodinu dvě se soustřed““. Moc se mu nechce, domlouval mu aj jeho taťka, přesvědčoval jsem ho, když byl na prázdninách aj bejvalce ať akorát dohlíží na to, aby se učil nebo něco. Tam má prostě volnost. U mě tu volnost nemá, u mě musí pak respektovat to mu řeknu, to mu řeknu, a o to sem na tom hůř já než moje bejvalka. Se právě dívím že konečně dostal už trošku rozum, že šel do sebe a řekl, že chce zůstat u mě.“

Tazatel: „Teďka je rozhodnutý že chce být tedy s vámi?“

P: „No právě na tom soudě si to už musí tam sám obhájit. Nejmladší mně řekl, že mu je to jedno, že mu je jedno, jestli je u mě nebo u mámy.

Já s těmi dětmi do malička komunikuju, když mají nějaký problém, chcu aby přišly za mnu, vím, když Karel problém měl a nepřišel za mnu a byly problémy potom daleko většího rozsahu. Což jsem pak musel vlastně řešit tady (na OSPODu). Já bych děcka nevyměnil hen za nic na světě, protože když člověk vidí jak rostou a jsou zdraví a všechno člověk musí být spokojeny a u Janičky jsem ju vyloženě vypllal z peřinky, když jsme zjistili, že má vlastně ten těžký autismus a všechny vlastně čtyři hodiny pět hodin denně jsem s ní musel učit ho a teďka, když vidím, že se dokáže sama naučit, sama udělá úkoly, že je opravdu spokojená, člověk má radost za ní.“

Tazatel: „Já Vám moc děkuju, že jste byl tak hodný! Moc Vám děkuju za váš čas.“

P: „Není za co.“

PŘÍLOHA P IV: PÍSEMNÝ SOUHLAS PĚSTOUNA S ROZHOVOREM

Městský úřad Vsetín

Oddělení sociálně právní ochrany dětí

Souhlas pana [REDAKCE] nar. [REDAKCE] trvale bytem [REDAKCE] s použitím informací, které byly poskytnuty v rámci rozhovoru pro účely bakalářské práce paní Kateřiny Obadalové, obor studia sociální pedagogika, téma bakalářské práce Umístování dětí v rámci náhradní rodinné péče.

[REDAKCE]

PŘÍLOHA P V: SPISOVÁ DOKUMENTACE OM

Spisová dokumentace OM Karel:

Karel je ve věku 17 let. Jako dítěti mu byl doporučen odklad školní docházky pro školní nezralost. Aktuální intelektový výkon chlapce se pohybuje v pásmu hlubokého podprůměru a LMR. V některých situacích Karel nedokáže odhadnout následky svého jednání.

Karlovo chování je označováno za bezproblémové, je tichý a nemluvný. Dle pěstouna je klidný, všem rád pomáhá a přes svůj věk má rád fyzický kontakt.

Ve společnosti vrstevníků Karel projevuje sklony ke kriminálnímu chování. Odcizili sladkosti v obchodě. Před dvěma lety poškodil s kamarády mysliveckou kazatelnu.

Nezletilý velmi rád opravuje přístroje všeho druhu. Jeho osobním cílem je vlastnit dílnu s náradím. Nezletilý se zajímá o auta, pravidelně cvičí, hraje fotbal a plave. V době, kdy žil se svou biologickou matkou docházel na střelbu a vojenský nácvik. V současné době nenavštěvuje žádné zájmové kroužky, ale ve volném čase dochází na brigádu.

Pokud budeme posuzovat Karlovu schopnost postarat se o sebe a své okolí: Karel je zodpovědný a pomáhá pěstounovi s řízením domácnosti. Zvládá se plně starat o sebe, ale i o své sourozence a okolí. Není pro něj problém uvařit jednoduché jídlo. Základní hygienické návyky jsou mu vlastní.

Ve vztazích k ostatním je pro Karla charakteristické, že si se svými sourozenci i s dětmi pěstounovi družky rozumí a vychází s nimi. S biologickými rodiči má navázaný vztah, při stěhování (2014) zvažoval možnost bydlení u matky.

Školní docházka pro Karla představuje menší problém. Studuje tříletý obor na SOŠ ve Vsetíně. V současné době je ve druhém ročníku studia. Má podmíněčné vyloučení za kouření v šatně a důtku třídního učitele za neomluvené hodiny. Téměř ve všech předmětech propadá, na případové konferenci, z března 2016, se zvažovalo, zda by nebylo vhodné přejít na jiný, jednodušší obor. Chlapec však o stávající obor velmi stojí a chce jej dostudovat, jak sám uvádí. Ve škole nepracuje, není aktivní.

Spisová dokumentace OM Ivana

Ivana je ve věku 16 let. Tento rok oslaví 17 narozeniny. Zpráva od lékaře uvádí, že jí taktéž byl doporučen odklad školní docházky – masivní nevyzralost. V období před

přechodem do PP se pohybovala v pásmu výrazného podprůměru, objevovala se u ní noční deprivace, která po přechodu do PP odezněla. Musí cvičit, léčí se s mírnou skoliózou.

Ivana se projevuje jako klidné, citlivé, nekonfliktní dítě, je velmi ovlivnitelná okolím. V dětství se pomočovala a vykazovala známky nevhodného chování (ukazovala se nahá před spolužáky). Všechny věci dělá pomaleji, ale pečlivě. Ráda se chlubí tím, že je chytřejší než její sourozenci.

Od dětství měla mnoho oblastí zájmů. Ráda vaří a peče, má ráda zvířata, doma mají pejska, se kterým rád chodí na procházky. Hraje na flétnu a bruslí.

Ivana se zadaptovala velmi dobře. Ve škole je velmi oblíbená. Má hodně kamarádů, s kterými se navštěvuje.

Sebeobsahu zvládá bez problému, hygienu jí pěstoun připomínat nemusí. Zvládne si nachystat svačinu i uvařit jednoduché jídlo. Pomáhá s úklidem, zvládne se dopravit do školy vlakem, chystá si pomůcky sama.

S dětmi pěstounovi družky vychází dobře. Doma si nejvíce rozumí s bratrem Karlem, nejméně s Petrem. Ale všechny sourozence má moc ráda. K matce má spíš negativní vztah, ale na návštěvy k ní jezdí ráda. S rodinou matky je v kontaktu. Také se vídává s rodinou pěstouna, která ji i ostatní děti berou jako vlastní.

Jako spolupachatelka měla odcizit peníze paní učitelce. Ivana se posléze přiznala a uvedla, že se nechala navést spolužáky. Ve škole projevuje snahu, je pracovitá a uznává autority, výchovné problémy škola nesignalizuje. Prospěch na ZŠ měla výborný, na SOŠ ze začátku zhoršení, ale postupně si na režim zvykla a nyní nosí ze školy jedničky, dvojky, trojky.

Spisová dokumentace OM Jana

Janě byl v dětství zjištěn autismus, ADHD, LMR s poruchami chování, psychosociální deprivace, po přechodu do pp se stav Jany zlepšil. Musí brát léky na zklidnění, ale je schopen pohlídat si dávkování sám, přesto je pod dohledem pěstouna.

Jana je urážlivá a tvrdohlavá, musí být po jejím. Když má dobrou náladu je velmi hovorná, když je uražená potřebuje svůj klid na uvědomění, pak se dokáže i omluvit. Autismus je u ní viditelný, ale ne zas tak moc.

Jana má již delší dobu zálibu v zahradničení, proto v budoucnosti chce být zahradnicí. Má ráda společnost, zvířata a rodinu. Hraje na flétnu, jezdí rád na kole.

Jana potřebuje dohled. Základy sebeobsluhy zvládá, ale musí být kontrolována. Hygienu zvládá již také sama, jenom musí být opět kontrolována. Momentálně dojíždí do školy vlakem sama. Úklid jí nic neříká, nezná hodnotu peněz, umí si namazat chleba a uvařit např. vajíčko natvrdo. Jana potřebuje stálý dohled a kontrolu.

Jana nemá moc kamarádů, vystačí si sama. Má jednoho dobrého kamaráda, s kterým je v kontaktu.

S rodinou pěstouna vychází dobře, stejně jako se svými sourozenci a s přítelkyní od pěstouna a jejími dětmi. Po matce dříve tesknil, nyní už je to v pořádku. S matkou je v kontaktu dle potřeb, s otcem v telefonickém spojení a také se navštěvují.

Jana navštěvuje ZŠ praktickou, kde patří mezi nejlepší žákyně. Úkoly si plní a nosí je podepsané od pěstouna. Docházka je bezproblémová. V posledním ročníku přibylo učení a prospěch se trochu zhoršil, ale ne nijak závažně. Nejhorší hodnocení je dobrý.